

LUNDS
UNIVERSITET

Vad gör Sverige för att förhindra radikalisering?

Ett nätverk av aktörer och med en politisk oenighet kring hanterandet av IS-återvändarna.

Emma Niklasson

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSG31
Termin: Höstterminen 2019
Handledare: Kristoffer Edelgaard Christensen
Omfång: Antal ord (14448)

Abstract

Radikalisering har i Sverige, liksom övriga världen, debatterats på olika politiska nivåer. För flertalet har idag begreppet blivit synonymt med IS-anhängare. Sverige står inför ett högaktuellt dilemma; när nu IS-områden tycks vara på väg mot en upplösning. Flertalet av de svenska anhängarna återvänder och hur ska då Sverige hantera situationen; såväl juridiskt som moraliskt. De mänskliga rättigheterna måste också respekteras. Frågan har använts som ett politiskt verktyg för kursändring inom svensk migrationspolitik där vi nu ser tvärkast och ovanliga politiska samarbeten över blockgränserna. Återvändningen sker idag frivilligt, men en stor fråga är om Sverige aktivt ska hjälpa anhängarna att komma hem. Den aktiva hjälpen berör främst kvinnor och barn. Studiens syfte är att undersöka vad Sverige gör i frågeställningen; vem bär ansvaret och hur nätverkar och samarbetar staten med tex kommuner och socialtjänsten. Med teorin *Governmentality*, där traditionell syn på makt omkullkastas, kommer analysen att utföras på hur staten tar ledning i frågan och hur den delegerats till kommuner och inte minst socialtjänsten. Det är betydligt fler aktörer inblandade i denna komplexa fråga så det går inte att bara begränsa till kommuner och socialtjänst. Jag kommer därför i min uppsats att kort analysera några av de viktigaste. Då uppsatsens syfte inte kan ses som isolerat till ett svenskt perspektiv kommer jag även att belysa vad som görs internationellt. Inte minst i vårt grannland Danmark. Min studie har visat på att inom det politiska etablissemanget råder en överenskommelse om att det ska finnas en antiradikaliseringsplan då man främst vill värna den inre säkerheten. Direktiven från staten ut till kommunerna har uppfattats som otydlig och det har därför öppnats för tolkningsutrymme. Sveriges plan har flera kopplingar till teorin *Governmentality*.

Nyckelord;

Islamiska staten, återvändare, riksdagspartier, radikalisering, kommun, socialtjänst, governmentality, neo-liberalism.

Innehållsförteckning

1	<u>INLEDNING</u>	1
1.1	PROBLEMFÖRMULERING, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
	MATERIAL OCH AVGRÄNSNINGAR	2
1.1.1	KÄLLKRITIK	4
2	<u>LITTERATURÖVERSIKT OCH TIDIGARE FORSKNING</u>	5
2.1	DEFINITIONEN AV ISLAMISKA STATEN	5
2.2	DANMARKS ANTIRADIKALISERINGSPLAN – BELYST UR ETT GOVERNMENTALITYPERSPEKTIV	6
2.2.1	DANMARK – A COMMON AND SAFE FUTURE	7
2.2.2	BRISTER MED DANMARKS AGERANDE	10
2.2.3	RESULTATET AV HANDLINGSPLANEN	10
2.3	HUR HANTERAR ANDRA LÄNDER FRÅGAN OM IS-ÅTERVÄNDARE?	11
2.3.1	KOSOVO	11
2.3.2	KAZAKSTAN	11
2.3.3	FINLAND	12
2.4	VARFÖR VÄLJER MÄNNISKOR ATT ANSLUTA SIG TILL IS?	13
2.5	IS – EN STAT ELLER TERRORORGANISATION?	15
2.5.1	KRITERIER SOM MÅSTE UPPFYLLAS	15
3	<u>TEORI OCH METOD</u>	17
3.1	TEORI	17
3.1.1	GOVERNMENTALITY – TEORI OCH METOD	17
4	<u>BESKRIVNING AV SVERIGES AGERANDE</u>	19
4.1	VÅLDSBEJAKANDE EXTREMISM	19
4.2	LAGSTIFTNINGEN	20
4.3	DEBATTEN I RIKSDAGEN	21
4.4	KOMMUNERNAS ARBETE	23
4.4.1	KOMMUNALLAGEN	24
4.4.2	STOCKHOLM VS GÖTEBORG	24
4.5	HANTERINGEN AV KVINNOR OCH BARN TILL IS-SOLDATER	26
4.5.1	KVINNORNA – CIVILA OFFER?	26
4.5.2	BARNEN – FÖRÄLDRARNAS ELLER STATENS ANSVAR?	27
4.6	SOCIALTJÄNSTENS ARBETE	28
4.7	ÅTERVÄNDARNA OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER	30
4.7.1	UNITED NATIONS – GUIDANCE TO STATES	30
4.7.2	FÖRHINDRA ATT FLER ANSLUTER SIG	31
5	<u>ANALYSEN – SVERIGES MÅL, MEDEL OCH STRATEGIER KOPPLAT TILL TEORIN GOVERNMENTALITY</u>	32
5.1	MÅL OCH PROBLEM	32
5.2	VILKA INSTANSER ÄR INVOLVERADE OCH VILKA MEDEL ANVÄNDS?	35

5.3	VEM ÄR DEN IDEALA MEDBORGAREN?	38
5.4	HUR HÄNGER DISKUSSIONEN IHOP MED MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER?	39
5.4.1	MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER – EN DEL AV FOLKRÄTTEN.	41
6	<u>SAMMANFATTNING OCH EGEN DISKUSSION</u>	<u>43</u>
6.1	BEGRÄNSNINGAR OCH REFLEKTIONER.....	44
6.1.1	FÖRSLAG TILL FRAMTIDA FORSKNING.....	45
	<u>REFERENSER.....</u>	<u>46</u>

1 Inledning

Sedan år 2012 har drygt 300 svenska medborgare rest till områden för att ansluta sig till terrororganisationer. Huvudsakligen till terrorgruppen Islamiska Staten (IS). Cirka hälften av dessa har frivilligt återvänt till Sverige. Resterande är antingen döda, fortsatt aktiva eller fängslade på plats. Hela 21 procent av de som reste ut var under 20 år. Antalet kvinnor har inte kunnat fastställas. De som återvänder har en önskan om att leva ett liv i Sverige. De vill integreras i samhället och ta del av de möjligheter som staten erbjuder. Att uppfylla denna önskan är en utmaning för den svenska regeringen. Hur ska återvändare från terrororganisationer hanteras, och hur ska make/maka och barn hanteras? Ska de straffas? Vad har Sverige för ansvar? Kan man ställa de till rätta utifrån de eventuella brott som begåtts?¹ Michael Skråmos sju barn är ett belyst fall, ett exempel och ett försök till hur man har försökt lösa omhändertagandet.² Hur hanteras det mänskliga rättighetsperspektivet utifrån den kunskap jag anammat i min utbildning? Flertalet frågetecken kvarstår hur ett mottagande bör se ut. Radikalisering och IS – anhängare debatteras på alla politiska nivåer och begreppen går i stort hand i hand. Så även i min uppsats. Sverige önskar ha ett mer rättssäkert agerande och utformar en politik därefter. Jag kommer att undersöka hur det som görs idag har ursprung i teorin *Governmentality* och vilket syfte som vill uppnås med planen. Jag väljer ofta att benämna den som en antiradikaliseringssplan.

¹ Amorelli, Elisa, Dilemmat med IS-svenskarna på tre minuter, *Svenska Dagbladet*, 2019-11-09, <https://www.svd.se/de-svenska-is-medlemmarna--pa-3-minuter>, hämtad 2019-12-05

² Mårtensson, Ronja/Omni, Skråmos barn återförenade med morfar ”underbart”, *Svenska Dagbladet*, 2019-05-07, <https://www.svd.se/skramos-barn-aterforenade-med-morfar-underbart/i/utvalt/om/michael-skramo>, hämtad 2019-12-05

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

I denna uppsats kommer jag att diskutera ett flertal olika scenarios det finns inom frågeställningen samt hur Sverige har agerat fram till idag. Vad är staten rädd för i samband med återvändning? Det finns naturligtvis flertalet olika politiska åsikter kring hur en hantering bör vara. Frågan måste ställas ur såväl ett juridiskt men också ett moraliskt perspektiv. Till exempel hur hanterar man de psykiska problem som återvändare kan tänkas ha? Hur eliminerar man risken för att återvändarna ska finna en ny rekryteringsbas och radikalisera nya ungdomar? Hur skapar man ett klimat där även återvändarnas rättigheter tas tillvara? Inom regeringen pågår ständigt debatter hur återvändandet ska hanteras och hur man ska undvika att någon diskrimineras. Statens riktlinjer till kommunerna har tolkats olika hos kommunerna vilket betyder olika tillvägagångssätt. Utgångspunkten i denna uppsats blir att utgå från statens fördelning av arbetsuppgifter till främst socialtjänsten inom kommuner. Vilka riktlinjer har kommunen att gå efter? Och hur kan Sveriges agerande kopplas samman med teorin *Governmentality*? Kommuner har även nära samarbeten med andra intressenter som kommer att nämnas i min uppsats. Min huvudfråga i uppsatsen som ska besvaras lyder därför;

- Hur hanterar svenska kommuner och socialtjänsten IS-återvändare? Vilka mål, medel och strategier spelar roll? Och vilken roll har mänskliga rättigheter i detta?

Material och avgränsningar

I min undersökning kommer jag att fokusera på statens skyldigheter gentemot samtliga medborgare. Fokus är statens samarbete med kommunerna och andra sociala instanser. Dessa instanser kan till exempel vara skola, polisen och socialtjänsten. Jag kommer att undersöka vilka typer av strategier dessa instanser använder sig av för att uppnå sina mål och hur de kopplats till Foucaults teorier. Mitt primärmaterial består av statliga rapporter och direktiv samt artiklar från välkända tidskrifter. Det är dessa källor jag baserar min undersökning på. Mitt primärmaterial består nästan endast av elektroniska källor. Anledningen till detta är att ämnet är så pass nytt att nästan ingenting annat finns att finna. Artiklarna jag använder mig av innehåller

främst intervjuer med representanter från riksdagen eller intervjuer med personer som är involverade i frågan. Till exempel andra aktörers representanter, främst säkerhetspolisen och Socialtjänsten. Alla artiklar tar nödvändigtvis inte upp min frågeställning men behandlar närområden som är relevanta för min fråga. Mitt sekundärmaterial består av artiklar och rapporter om tidigare forskning kring radikaliserings och IS i sig. Då detta är ett så pass färskt ämne finns ingen tidigare relevant forskning så jag har tvingats titta vad som finns internationellt och ur andra perspektiv. Målet med min undersökning är att se om min frågeställning kan besvaras med hjälp av de tidskriftsartiklar, riktlinjer och direktiv som finns tillgängligt. Min undersökning består av ett mycket brett material med många olika aktörer inblandade. Anledningen till detta är att staten har delegerat ut ansvaret på samhällets olika instanser. Detta har varit nödvändigt för min undersökning då det är den enda möjligheten jag har kunnat använda mig av för att få en bättre bild av situationen. I och med mitt breda material, har frågan om det krävs ett bättre samarbete mellan de olika sociala instanserna för att nå syftet varit ganska naturlig och någonting som jag har haft i åtanke genom hela skrivprocessen. Socialtjänsten har en mycket viktig roll när det gäller IS-återvändare då det fokuseras främst på integration och avradikalisering. Socialtjänsten har bäst erfarenhet att möta människor i olika skick och i olika situationer.³ I min uppsats gör jag ingen skillnad på hur hanteringen av frivilliga IS-återvändare och de som staten förväntas att ta hem. Jag pratar om återvändare i generella termer. Många gånger kommer jag även in på ämnet radikaliserings och avradikalisering. Anledningen till detta är att IS-återvändare har varit eller fortfarande är radikaliserade. Ett arbete mot radikaliserings krävs oavsett om det handlar om att förhindra att de som befinner sig i landet, att fler ansluter sig, eller hanteringen av återvändarna. Jag kommer i min uppsats att diskutera både de som aktivt deltagit i krig, men också dess närmsta familj och se om det föreligger någon skillnad i hur återvändarhanteringen går tillväga.

³ Socialstyrelsen, Våldsbejakande extremism – stöd till socialtjänstens arbete med återvändare och andra personer involverade i våldsbejakande extremistiska miljöer, *Socialstyrelsen*, februari 2018, <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2018-2-6.pdf>, hämtad december 2019, förord.

1.1.1 Källkritik

Mycket av mitt material jag använder mig av i min uppsats är direkt skrivna eller uttalanden med avsändare svenska staten. De riktlinjer och deklARATIONER jag använder mig av är utfärdade direkt av den svenska staten eller Förenta Nationerna. De tidningsartiklar jag använt mig av är till största del opartiska och visar på hur statens riktlinjer praktiseras i samhället. Till exempel hur kommuner tolkar dessa direktiv. Jag har även endast använt mig av legitima och uppdaterade artiklar från välkända och etablerade tidningar och nyhetssajter, såsom Svenska Dagbladet och Sveriges Television. Ett fåtal artiklar har jag tagit från Expressen och Aftonbladet. Dessa artiklar har jag jämfört med andra källor vilket har bekräftat informationen. Flertalet av de artiklar jag har använder mig av skriver om samma eller snarlika saker, eller gör intervjuer med personer som är involverade i frågan jag studerar. Det stärker förtroendet för att informationen som framgår är sanningsenlig. Tidningsartiklarna som jag använt mig av innehåller även den samma information som framgår av regeringens hemsida. Artiklarna är skrivna utifrån ett informations-syfte. Några artiklar som jag använder mig av kan ha tendenser av att de är skrivna utifrån ett påverkansperspektiv men det har ingen betydelse för undersökningen. I och med att debatten kring IS-återvändare är ett så pass nytt fenomen så är allt material jag använder mig av mycket färskt. Det är oftast inte äldre än fem år, vilket bekräftar att det är relevant och dagsaktuell information jag använder mig av. Det som däremot är viktigt att komma ihåg när jag gör min undersökning är att främst de direktiv och riktlinjer som staten upprättat ger utrymme för egen tolkning. När jag har gjort min undersökning har jag läst materialet utifrån hur jag tolkar det, men sedan jämfört min tolkning med de intervjuer och artiklar som skrivits för att kunna ge en så rättvis bedömning som möjligt.

2 Litteraturoversikt och tidigare forskning

Som tidigare poängterats är tidigare forskning inom ämnet bristfällig. Nödvändigt har då varit att studera mer ingående forskningsmaterial kring IS generellt och kring min teori och metod *Governmentality*. Jag har också haft som ambition att studera om det finns liknande situationer och händelser där det finns forskning och se om man kan dra parallella slutsatser. Frågor jag söker svar på är tex; Hur har Danmark applicerat teorin *Governmentality* för att motverka radikaliserings? Vad är det som får människor att ansluta sig till terrororganisationer? Är det ett brott att ansluta sig till IS? Är IS en terrororganisation, eller borde det gå under benämningen stat? Hur har andra länder hanterat IS-återvändare?

2.1 Definitionen av Islamiska staten.

För att bättre förstå min uppsats krävs en definition av vad IS är. IS är en islamistisk rörelse som främst fått fäste i Irak och i Syrien. Det förekommer olika förkortningar, bland annat Daish som används främst för att bevisa att man tar avstånd från att IS får klassas som en stat. IS bildades ursprungligen från Afghanistan i början av 2000-talet av Abu Musab az-Zarqawi. Zarqawi hade länge sympatiserat med Usama bin Ladin, ledaren för Al-Qaeda. Vid Zarqawis död 2006 bröt sig flertalet personer ut ur Al-Qaeda och utropade IS som en egen stat. Organisationen fick fäste i Irak och Syrien har främst att göra med det instabila politiska läget som där råder. Folket har visat sitt missnöje mot den politiska ledningen och samhällsutvecklingen. Västvärlden med USA i spetsen har kraftfullt fördömt utvecklingen men också försökt överta IS-territorium flertalet gånger. Som svar på detta har IS utfört terrordåd i flertalet av de länder som opponerar sig och uppmanar även sina anhängare att angripa medborgarna på hemmaplan. IS har bland annat tagit på sig attentatet i Paris

2015, attentaten i Bryssel 2016 och flertalet attentat i runtomkring mellanöstern.⁴ En belgisk man, Usama Atar, låg bakom attentaten i Paris och Bryssel. År 2015 reste han till Syrien för att strida för IS. Även svensken Osama Krayem visade sig ha kopplingar både till Paris- och Brysseldåden. Han sitter idag fängslad i Bryssel.⁵

2.2 Danmarks antiradikaliseringssplan – belyst ur ett Governmentalityperspektiv

Lasse Lindkilde, har i sin rapport *Neo-liberal Governing of "Radicals": Danish Radicalization Prevention Policies and Potential Iatrogenic Effects* från 2012 studerat hur Danmark hanterar radikaliseringsproblem inom landet. 2009 upprättade danska regeringen en handlingsplan som var tänkt att motverka radikalisering. Denna handlingsplan fungerade både som förväntat och oväntat.

I Danmark har man använt sig av begreppet radikaliserade för att tala om de som befinner sig i riskzonen för att utgöra ett hot mot rikets säkerhet. Den danska regeringen har gjort sin egen definition av vad radikalisering och extremism innebär. De menar att extremism definieras som att man delar antidemokratiska åsikter och använder sig av våld för nå specifika ideologiska mål. Definitionen av radikalisering innebär själva processen där individer accepterar extremistiska idéer och metoder och sedan ansluter sig till grupper som utövar dessa. Extremism utgör alltså själva idén medan radikalisering är hur man realiserar extremistiska idéer.⁶

Radikalisering kopplas ofta till terrorism, och ses vara en anledning till de terrordåd som skett runt om i världen under 2000-talet och framåt. På grund av detta har flertalet europeiska länder börjat utveckla en ny typ av politiskt agerande som ska motverka radikalisering. Handlingsplanen handlar om hur de västerländska länderna ska handskas

⁴ *Nationalencyklopedin*, Islamiska staten. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/islamiska-staten>, hämtad 2020-01-05

⁵ Küchler, Teresa, Ny rapport: IS-befäl styrde dåden i Pars och Bryssel, *Svenska Dagbladet*, 2019-12-27, <https://www.svd.se/ny-rapport-is-befal-styrde-daden-i-paris-och-bryssel>, hämtad 2020-01-02.

⁶ Lindkilde, Lasse, *Neo-liberal Governing of "Radicals": Danish Radicalization Prevention Policies and Potential Iatrogenic Effects*, *IJC* : Vol. 6 (1) 2012, s. 112

med radikalisering och försöka influera dessa individer med det demokratiska tänk och levnadssätt som de i väst lever efter.⁷ Lindekilde skriver att huvudsyftet med hans rapport är att studera och belysa mål, strategier och medel man använder sig av för att motverka radikalisering och för att förespråka de liberala och demokratiska värderingar man efterföljer i Danmark.⁸ Den danska staten har en önskan om att utveckla Danmark till att bli ett demokratiskt samhälle där alla har samma friheter, tar ansvar, är jämlika och har samma möjligheter.⁹

För att hantera problemet med radikalisering har man i Danmark använt sig av teorin *Governmentality*. Teorin kommer att förklaras utförligare i teoriavsnittet längre ner i uppsatsen. Huvudsyftet med teorin är att individer ska ges möjlighet att ta makten över sina beslut. Det handlar inte om att staten ska förbjuda eller införa restriktioner. Staten ska finnas där och erbjuda nödvändiga resurser som en individ behöver för att sedan ta ansvar över sitt eget liv.

2.2.1 Danmark – A common and safe future

Danmarks handlingsplan har fått namnet *A Common and Safe Future*. Den är tänkt som en guideplan för hur man ska hantera radikaliserade individer. Diskussionen om radikalisering har sina rötter i säkerhetsproblem men berör också den bredare debatten om hur västländernas liberala demokratier bör förhålla sig till och integrera särskilt muslimska minoriteter.¹⁰ Christian Joppke, en tysk sociolog,¹¹ identifierar handlingsplanen som en utveckling mot ”repressiv liberalism” inom områdena integrations- och invandringspolitik. Han menar att västeuropeiska stater i allt högre grad sysslar med att bilda och släppa in rätt sorts liberaldemokratiskt orienterade människor och skapa som han uttrycker det ”liberala stater endast för liberala människor. Joppke ser denna trend som ett exempel på utveckling av *Governmentality* teorin som en form av nyliberalism.¹²

⁷ Ibid, s. 110

⁸ Ibid, s. 111

⁹ Ibid, s. 112

¹⁰ Ibid, s. 111

¹¹ Central European University, Christian Joppke, https://people.ceu.edu/christian_joppke, hämtad 2020-01-08

¹² Lindekilde, Lasse, 2012, s. 110

Regeringens handlingsplan togs fram i syfte att förebygga radikaliserings. Sju insatsområden pekades särskilt ut och de skulle genomföras på ett mångfacetterat tillvägagångssätt.

1. Direktkontakt med de yngre medborgarna. De som befinner sig i riskzon för radikaliserings.
2. Integrering i samhället. Ungdomar ska informeras kring deras rättigheter och skyldigheter.
3. Det måste ständigt föras en dialog och ges information mellan ungdomar och stat.
4. Det måste föreligga en demokratisk sammanhållning.
5. Staten ska fokusera på utsatta bostadsområden där risken för radikaliserings är större.
6. Inom fångelser ska man ta till ytterligare strategier och metoder för att motverka radikaliserings.
7. Kunskap och samarbete är nyckeln till framgång.¹³

Radikaliserings ska bekämpas genom att påverka och forma individer som gör korrekta liberaldemokratiska val på egen hand snarare än genom att förbjuda extremistiska och radikala val. Den inre säkerhet i samhället kommer genom att underlätta integration och inte så mycket genom kontroll, övervakning och förtryck som tidigare politik för att uppnå för antiterrorism.

Tanken är att denna handlingsplan ska ses som praxis för liknande situationer. Lindkilde poängterar i hans rapport att den danska regeringens handlingsplan ska se radikaliserings som ett individuellt fenomen. Det är individer, inte grupper som radikaliserar. Detta innebär att ansvaret för radikaliserings faller på individen. Hen har ett ansvar för att undvika radikala miljöer och bli en väl fungerande, liberal medlem i samhället. Detta är helt i linje med teorin *Governmentality*.¹⁴

¹³ Ibid, s. 111.

¹⁴ Ibid, s. 113

I artikeln nämns författaren Mitchell Dean. Dean talar för att hur regimen utövar handlingsplanen kan delas in i fyra analytiska dimensioner;

1. Radicalization Scenarios: Problem Definition and Solutions

Det övergripande målet med den danska handlingsplanen formuleras som en önskan att behålla och vidareutveckla Danmark som ett demokratiskt samhälle med frihet, ansvar, jämlikhet och möjligheter för alla. Det verkliga problemet med radikaliserings måste ramas in.

2. Concrete Measures and Logics of Change

Den andra innebär att hur regeringen är tänkt att arbeta för att lösa problemet. De många konkreta politiska åtgärderna i handlingsplanen bör kategoriseras i grupper baserat på vilken förändring som önskas och hålla fast vid tillämplig åtgärdsplan, dvs hur problemet ska lösas.

3. Implementation – Theory and Practice

Denna punkt innebär vilka tekniska aspekter som är nödvändiga. Vilka program och tekniska kunskaper krävs för att denna lösning ska kunna implementeras som spänner över informationskampanjer, utbildning av fältarbetet, produktion av handböcker, stöd för skolinspektioner, mentorprogram, förebilder etc.

4. Identities and Subject Positions

Den sista dimensionen tittar närmare på hur handlingsplanen skapar önskvärda identiteter och hur detta väges in i bedömning. Vi kan säga att de tre första dimensionerna i analysen handlar främst om styrmedel inom området förebyggande av icke radikaliserings medan den här sista dimensionen är avsedd för styrning forma ”rätt” typ av människor.

Lindekilde pekar tydligt på, vid en närmare analys, att Danmarks hantering av planen är ett nyliberalt arbetssätt. Individens egna val och handlingar är det enda som kan bidra till förändring.¹⁵ Genom att förbereda ungdomar på att göra det rätta valet så formar de sin egen identitet.¹⁶

¹⁵ Ibid, s. 112

¹⁶ Ibid, s. 114

Utövandets av planen påminner mycket om hur Danmark har hanterat andra situationer som handlar om individens välmående som tillexempel i kampen mot missbruk.¹⁷

2.2.2 Brister med Danmarks agerande.

Det problematiska med Danmarks agerande och deras handlingsplan är att det tar lång tid för de idéer och tankar som ska förverkligas. Man har också uttalat en ambition att fånga upp alla som är radikaliserade men för att börja har man fokuserat på de som befinner sig i riskzonen för att bli radikaliserade. En annan brist är att samhällets sociala instanser inte är väl införstådda med problemet och kan därför inte bidra med det individuella stöd som krävs. En annan kritiserad faktor är att logik och teknik måste kunna samarbeta bättre.¹⁸

2.2.3 Resultatet av handlingsplanen.

Danmark har gjort utvärderingar på sitt antiradikaliseringprogram genom att djupintervjua ett flertal av de utpekade ungdomarna som legat i riskzonen. Syftet var att få återkoppling på det nyliberala styrningstänket och om ungdomarna upplever en styrning genom *empowerment*. Undersökningen visar generellt på positiva svar. Ingen av de intervjuade var direkt negativa även om än några uttryckte likgiltighet. Ungdomarna välkomnar ansträngningar för att stärka en kulturell och religiös dialog. Inte minst har styrning genom samtal med den danska säkerhetspolisen uppskattats. Överraskande nog visade det sig också att styrning genom övervakning och störning upplevdes positivt.¹⁹

¹⁷ Ibid, s. 113

¹⁸ Ibid, s. 116

¹⁹ Ibid, s. 121.

2.3 Hur hanterar andra länder frågan om IS-återvändare?

2.3.1 Kosovo.

Forskning finns där man tittat på hur andra länder har hanterat situationen med återvändare. I en artikel från 2019 har man studerat hur situationen ser ut i republiken Kosovo. Hur hanterar de återvändare? I Kosovo ställs även medföljande kvinnor inför rätta, även om de inte varit aktivt deltagande inom IS. Kvinnorna menar själva att de bör få möjligheten att återintegreras i samhället då de menar att de inte har gjort något aktivt fel och att det är de själva som är offer. Kosovos regering har satsat mycket på psykologiskt stöd till de återvändande kvinnorna och deras barn. Den viktigaste uppgiften för Kosovo är att återvändarna måste få förtroende för samhällets sociala instanser. Kosovo säger samtidigt att det är en säkerhetsrisk att ta tillbaka återvändarna, men att det är en risk man är villig att ta. Det finns en plan för rehabilitering och integrering för dessa människor.²⁰

2.3.2 Kazakstan.

I Kazakstan har man även där påbörjat hanteringen av IS-återvändare. Fler än 400 barn och 100 kvinnor har återvänt till landet. Regeringen i Kazakstan menar att det är en plikt att ta emot kvinnorna och barnen. Det är en humanitär och moralisk skyldighet. Kazakstan ser inte att kvinnorna har varit aktiva och därför klassas de inte som terrorister. Staten vill hjälpa barnen och kvinnorna bort från våldsbejakande extremism. För att detta kan möjliggöras menar staten att det krävs ett starkt samarbete mellan de sociala instanserna och civilsamhället. Framförallt ställer det höga krav på skolor, sjukvård och det sociala samhället. Det är dessa instanser som kommer att hålla i hela rehabiliteringen. Det påminner om det vi ser i Sverige genom de riktninglinjer svenska staten

²⁰ Cani, Bahri, Felden, Esther, Hein von Matthias, 'Islamic State' returnees in Kosovo guided back into society, *Deutsche Welle*, 2019-10-02, <https://www.dw.com/en/islamic-state-returnees-in-kosovo-guided-back-into-society/a-50668479>, hämtad 2019-12-16.

har upprättat. Kvinnor och barn som återvänder är oftast traumatiserade och det psykologiska stödet är därför en av de absolut viktigaste faktorerna till att kunna rehabiliteras. Teologer har även de en viktig uppgift när det kommer till hur religionen bör tolkas och praktiseras. Teologerna jobbar således aktivt med att ta bort den extrema islamismen. Kazakstan har som exempel i sitt återvändningsarbete förbjudit flickor att bära hijab i skolorna. Staten Kazakstan är tydlig med att samhället ska skyddas mot terrorism men att rädslan för terrorism inte får bidra till att man kränker någons mänskliga rättigheter. Det är förstås svårt att skilja på vilka kvinnor som är terrorister och vilka kvinnor som har fallit offer för IS. I det arbetet ligger ett viktigt internationellt arbete till grund. Idag hjälper länder varandra med psykologiskt och socialt stöd för att motverka radikaliserings. Kazakstans tillvägagångssätt handlar om att finna en balans mellan stat och civilsamhälle och mellan mänskliga rättigheter och säkerhet. Kazakstan har idag en ledande roll internationellt sett hur de hantlar återvändare. Alla länder har olika ideologier och politiska system och därmed kan inte ett tillvägagångssätt kopieras rakt av, men det är viktigt att det finns riktlinjer att gå efter. Det internationella samarbetet är centralt i allt arbete kring återvändning.²¹

2.3.3 Finland.

I det irakiska IS-lägret Al-Hol sitter flertalet finska medborgare; både män, kvinnor och barn. I samma läger sitter även 100 svenska medborgare, varav 80 % är barn. Strax före jul spreds nyheten om att Finland ska hjälpa till att flyga hem alla finska medborgare. Det finska utrikesdepartementet är de som har huvudansvaret. Det finns stora frågetecken kring detta då minsta ändring i det rådande säkerhetsläget kan göra att beslutet ändras helt. I enlighet med finsk grundlag så har finska medborgare rätt till såväl trygghet som mänskliga rättigheter. Det är huvudorsaken varför finska staten har tagit beslutet. Det är

²¹ Weine, Stevan, Rehabilitating the Islamic State's Women and Children Returnees in Kazakhstan, 2019-12-12, *Just Security*, <https://www.justsecurity.org/67694/rehabilitating-the-islamic-states-women-and-children-returnees-in-kazakhstan/>, hämtad 2019-12-31.

ännu inte helt klart hur denna process ska gå till. Även det svenska utrikesdepartementet har kommenterat dessa uppgifter och menar att det föreligger ett nära samarbete mellan EU:s medlemsländer och de nordiska länderna. Finland säger att de är drivande till beslutet är på grund av barnens säkerhet.²²

2.4 Varför väljer människor att ansluta sig till IS?

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), har tagit fram en rapport från 2015 där de forskat och analyserat kring varför folk söker sig till IS. Professor, Göran Larsson och doktorand, Martin Björk, från Göteborgs universitet har varit delaktiga i rapporten och de betonar i undersökningen att det inte finns tillräckligt mycket forskning kring min frågeställning för att dra relevanta slutsatser. Området måste studeras mer noggrant och samhället och kommunerna måste inkluderas.²³ Den forskning som finns handlar till stort om vilka faktorer som ligger bakom till att man ansluter sig till IS. Det är förstås en viktig del för att kunna förstå hanteringen av IS-återvändare bättre. Vet man bakgrunden till att människor sökt sig till dessa miljöer, resulterar det i att man lättare kan förstå vad de söker och då istället erbjuda det i en bättre, säkrare och icke-kriminell miljö. Majoriteten av de som söker sig till IS är starkt troende. Representanter för IS menar att det är en muslims plikt att ansluta sig. De påstår sig också att om man krigar för IS idéer hjälper man också muslimer som befinner sig i stor nöd. Huruvida muslimer befinner sig i nöd och hur IS skulle kunna hjälpa till är helt och hållet en tolkningsfråga.²⁴ I nästan samtliga fall kan man se att de som söker sig till organisationen har ett förflutet av antingen utanförskap, korruption, brist på demokrati, varit ut-

²² Amorelli, Elisa, Lindström, Annica, Finland tar hem IS-fångar – Svensken: ”Fantastiskt”, *Svenska Dagbladet*, 2019-12-11, <https://www.svd.se/lackta-dokument-finlands-alla-medborgare-tas-hem>, hämtad, 2019-12-30.

²³ Björk, Mårten, Larsson, Göran, Globala konflikter med lokala konsekvenser – översikt om utresande-problematiken, *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*, november 2015, <https://rib.msb.se/riber/pdf/27962.pdf>, hämtad december 2019, s. 3.

²⁴ *Ibid*, s. 47

satta för förtryck eller liknande. IS har skickligt lyckats skapa en ny egen gemenskap för dessa människor. Människor som lever och bor i västvärlden har ofta dock inte alls samma erfarenheter av att ha behövt utstå det som ovan listats. Vad är det då som gör att människor med detta i bagaget ändå väljer att åka och kriga för IS? Forskningen visar svar här på att det ofta har att göra med arbetslöshet, fattigdom, segregation, islamofobi och rasism. Huvudsvarret, till trots är den religiösa övertygelsen.²⁵ I rapporten diskuteras det även kring att det har med ekonomi och politik att göra. Om den instabila politiska situationen varit annorlunda hade sympatisörer förmodligen inte åkt och anslutit sig i samma utsträckning. Shiraz Maher, en expert inom ämnet har gjort en typisk tolkning av en person som strider för IS. Han uttrycker det på följande sätt;

*”En typisk jihadist från Europa är en man strax över 20 år som oftast inte är särskilt välutbildad och som inte upplever särskilt stor social rörlighet. De har oftast samma etniska bakgrund som merparten av den muslimska befolkningen och det skiljer sig från land till land”.*²⁶

Texten ger däremot ingen tydlig förklaring på vad det är som gör att svenskar beger sig till IS. Kommuner har fokuserat på att leta efter tecken som kan vara början till radikaliserings. Dessa tecken kan exempelvis vara att man blir djupare religiös, man besöker särskilda moskéer i en större utsträckning och att det personliga utseendet förändras. Längre skägg odlas och andra typer av kläder som sänder signaler börjar användas. Det finns ingenting av beteendena ovan som är förbjudet enligt svensk lag och därför ingenting som man kan dömas för. Signalerna kan inte per automatik ses som radikaliserings, och kan således vara svårt att stoppa. Oavsett så är det viktigt att ha med detta i beaktning när man gör upp riktlinjer för hur man ska hantera återvändare från IS. Det är viktigt att kartlägga beteenden som individen hade innan utflytt för att kunna se om samma behov fortfarande föreligger, eller hur man på något sätt kan ersätta individens längtan efter en gemenskap. Här finns också en

²⁵ Ibid, s. 51.

²⁶ Ibid, s. 59

stark koppling till mänskliga rättigheter. Är man medborgare av en stat så har medborgaren rättigheter och staten har således skyldigheter gentemot individen. Här finns ömsesidiga rättigheter och skyldigheter. Kanske den viktigaste skyldigheten för en stat är att ta hand om sina medborgare och erbjuda nödvändiga grundläggande behov och resurser för att kunna ha ett bra liv.²⁷

2.5 IS – en stat eller terrororganisation?

Väljer man att endast studera IS som en terrororganisation finns det mer att finna. Tidigare forskning har gjorts inom området. Det problematiska i och med att definiera en grupp som en terrororganisation är att det inte finns någon universell definition på vad terrorism är för någonting. Att då definiera en grupp som terrorinriktad blir problematiskt beroende på vem man frågar. *U.S Code of Federal Regulation* definierar terrorism som olovligt användande av våld gentemot personer eller egendom där syftet är att tvinga någon för att främja politiska mål.²⁸ I just det jag kommer undersöka i min uppsats kommer inte definitionen av terrorism spela så stor roll, då jag fokuserar på den sociala hanteringen av människor som varit aktivt deltagande inom organisationer som Sverige klassificerar som terrorinriktade.

2.5.1 Kriterier som måste uppfyllas.

För att kunna utgöra om IS är en terrororganisation eller en stat har man granskat olika kriterier som måste uppfyllas. Statskriterier handlar exempelvis om kontroll över sitt eget territorium och definieras i Montevideokonventionen.²⁹ För att definiera vilka kriterier som krävs för att få klassas som en terrororganisation har man använt sig av olika teorier. Man har utgått från om det finns

²⁷ Ibid, s. 59-60

²⁸ US Department of Justice – Federal Bureau of Investigations, *Terrorism 2002-2005*, <https://www.fbi.gov/stats-services/publications/terrorism-2002-2005>, hämtad, 2020-01-08, s. IV

²⁹ *Montevideo Convention on the Rights and Duties of states*, 165 L.N.T.S 19, Stat 3097, December 1933.

specifika mål och metoder en terrororganisation använder sig av som då kan ses som ett kriterium som passar in för alla typer av terrororganisationer. När man utfört denna tidiga forskning har man kommit fram till att IS inte endast kan definieras som en terrororganisation. IS uppfyller däremot kraven att få räknas som en stat vilket skiljer sig från andra aktiva terrororganisationer, tex Al Qaeda.³⁰ Det är intressant med tanke på frågeställningen i min uppsats. Finns det något tydligt ansvar när det handlar om återvändare från en stat snarare än från en terrororganisation? Ser man annorlunda på integrationen och det sociala stödet som erbjuds? Ur Sveriges perspektiv kommer man nog alltid att definiera IS som en terrororganisation. En definition som även Förenta Nationerna (FN) fastställt.³¹ Däremot hade det varit spännande att undersöka om det finns några juridiska skillnader i hanteringen och brottsrubriceringen. De flesta av världens muslimer skulle förmodligen erkänna IS som en stat, medan flertalet jurister skulle inte. Oavsett vad lagarna och regelverket säger är IS en stat juridiskt sett. Detta betyder dock inte att det inte kan vara både en stat och en terrororganisation. Erkänns IS som stat ger det organisationen större kapacitet såväl militärt och ekonomiskt, och det kan bli utmanande för övriga världen.³² IS eget mål är tydligt; bilda en egen stat som styrs helt och hållet av sharialagar. Skolor, sjukvård, polis och militär ska alla influeras och styras av de islamiska lagarna.³³

³⁰ Novogrodsky, Noah, Benjamin, Is ISIS a state? The Status of Statehood in the Age of Terror, *Berkeley Journal of International Law*, 2018, vol 36, Issue 1, s. 39.

³¹ *Nationalencyklopedin*, Islamiska staten.<http://www.ne.se/ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/islamiska-staten> (hämtad 2020-01-06)

³² Björk, Mårten, Larsson, Göran, 2015, s. 42-43.

³³ *Ibid*, s. 46.

3 Teori och metod

3.1 Teori

Michel Foucaults teori *Governmentality* analyserar medregerandet mellan grupper, organisationer och personer, och inte hur en regering högt däruppe styr oss.

3.1.1 Governmentality – Teori och metod

I det här avsnittet kommer den teori och metod jag använt mig av att redovisas. Det teoretiska perspektivet har sitt ursprung i den franska filosofen Michel Foucaults teori *Governmentality*. Begreppet *Governmentality* kan översättas med konsten att bli med och regera. En disciplin som kan hjälpa mig att definiera hur en regering av människor är utformad. Det vill säga att människorna i sig formar en regering. Foucault får oss att omvärdera våra traditionella föreställningar om makt. Tankar om att vi styrs av en central makt sätts helt ur spel. Foucault ville att hans forskning skulle vara en verktygslåda för tankens utveckling. Foucaults forskning har en bred spridning och har gett oss omtumlande analyser av makt, förtryck, utanförskap och historiska händelser. Teorin handlar om hur en regering utför sina handlingar och hur de riktlinjerna, lagar och direktiv tar sig uttryck i praktiken. Michel Foucaults teorier fick stort genomslag under 1900-talet.³⁴

³⁴ Foucault, Michel, *Security, territory, population: lectures at the Collège de France, 1977-78*, Pbk. ed., Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2009[2007], Elektronisk resurs, s. 144

Teorin hjälper mig att definiera begrepp och att systematisera min undersökning. Teorin är användbar för att den belyser olika perspektiv och bjuder därför in till omfattande undersökningar och den utspelar sig på flera olika arenor för styrning. Makt i ett modernt samhälle kan utspela sig på många olika platser och sätt. Det kan till exempel vara i skolor, på sjukhus, inom familjen etc. Foucault är noga med att poängtera att makt inte är en fråga om vad lagen säger som används i relation mot den som gjort ett lagbrott. Makt utövas i mötet på olika arenor människor emellan. I min studie skulle det kunna vara mötet mellan en statsrepresentant och en IS-återvändare. Denna maktrelation behöver inte alltid användas för att förtrycka eller korrigera utan Foucault menar att i detta möte formar de två parterna maktrelationen utifrån den påverkan som äger rum i just denna relation på denna arena. Foucault hävdar att identiteter, personligheter och vanor aktivt skapas. Människan formas alltid inom den kontext den befinner sig i och med vilka människor den umgås. Individens makt är inte det som är relevant utan mer om hur maktrelationen i ett förhållande ser ut. I mitt fall handlar det om maktrelationen mellan statliga antiradikaliseringsprogram som möter återvändarna och försöker få de tillbaka på banan.

35

Teorin är min förklaringsmodell av det jag kommer att studera. Min metod är mitt praktiska arbetssätt, dvs hur jag går tillväga. Jag vill fokusera på de problem som förknippas med IS-återvändare.

Teorin *Governmentality* har jag använt mig av för att förklara hur en regering kan motverka radikaliserings och öka medvetenheten både hos de sociala instanserna och hos medborgarna. Teorin har jag också använt mig av för att analysera och kritisera den svenska statens praxis och tillvägagångssätt. Min metod ska hjälpa mig att svara på frågor som vad är Sverige rädd för när man tar hem en IS återvändare. Vad är problemet? Varför ska en hanteringsplan finnas? Hur menar Sverige att problemet kan lösas? Jag kommer att undersöka om dessa svar ligger i linje med Foucaults teori. För att analysera och förklara Sveriges agerande har jag tagit inspiration av Danmarks antiradikaliseringsprogram och Lindekildes rapport av densamma.

³⁵ Ibid, s. 16-17

4 Beskrivning av Sveriges agerande

Nedanstående del av uppsatsen kommer bestå av två delar. I första delen kommer jag att mer utförligt beskriva de dokument, direktiv och lagar som upprättats för hur man ska hantera radikaliserings och IS-återvändare. I den andra delen som jag kallar för analys kommer jag att jämföra dessa och se om Sveriges agerande går att koppla till teorin *Governmentality*.

4.1 Våldsbejakande extremism

Våldsbejakande extremism är ett begrepp som definieras av den svenska säkerhetspolisen (SÄPO) och det begrepp som ofta används när man talar om radikaliserings. Säpo menar att våldsbejakande extremism är ett samlat begrepp för de grupper, olika typer av ideologier eller annat som inte accepterar ett demokratiskt styrt samhälle. Exempelvis IS-anshängare. De väljer istället att använda sig av våldshandlingar för att kunna uppnå den ideologi de förespråkar.³⁶

Den svenska regeringen har lagt fram ett lagförslag om samordning mot våldsbejakande extremism. I 2 § framgår det ” Att värna demokratin mot våldsbejakande extremism är en gemensam angelägenhet som bygger på samverkan mellan statliga myndigheter, kommuner, civilsamhällets organisationer och enskilda personer”.³⁷

³⁶ Socialstyrelsen, 2018, s. 9.

³⁷ SOU 2016:92, Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – nationell samordning och kommunernas ansvar, Stockholm 2016, s. 29

4.2 Lagstiftningen

Ett beviljat svenskt medborgarskap resulterar i ömsesidiga rättigheter och skyldigheter mellan stat och medborgare.³⁸ Innehav av ett svenskt medborgarskap innebär att Sverige inte kan utvisa någon medborgare, oavsett vilket brott individen begått, med undantag för vissa utlämningsavtal.³⁹ Denna rättighet finns även stadgat i Sveriges Grundlag, Regeringsformen, där det uttryckligen står att en svensk medborgare inte får fräntas sitt medborgarskap eller hindras att resa in i landet.⁴⁰ De skyldigheter som åligger staten är till exempel att realisera medborgarnas rättigheter, som till exempel skolplikt, vård, stöd etc. Det är hos dessa instanser och sociala kretsar vi måste studera och se vilken ställning staten tar. Hur arbetar dessa instanser för att förhindra att liknande brott begås i framtiden? Och hur förhindrar man radikalisering?

Sverige lagstiftade så sent som 2016 en lag mot terrorresor. Lagen har tillämpats endast vid något tillfälle och då samma år som den instiftades. Lagen anses av många som tandlös då den endast tillämpats vid något enstaka tillfälle och bevisbördan är orimligt hög.⁴¹

Terrorforskarer Magnus Ranstorp säger i ett uttalande att lagstiftningen i Sverige släpar efter. Han uttalar;

”Sverige har en kedjereaktion av senfärdigheter när det gäller lagstiftningen.”

Han menar att nu tvingas vi leva med konsekvenserna.⁴²

³⁸ SFS 2001:82, Lag om svenskt medborgarskap, kap 1 § 1.

³⁹ SFS 1957:668, Lag om utlämnings för brott, kap 1 § 1.

⁴⁰ SFS 1974:152, Kungörelse om beslutad ny regeringsform, 2 kap 7 §

⁴¹ Bering, Sofia, Lag mot terrorresor prövas i Hovrätten, *Sveriges Television*, 2016-11-15, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/lag-mot-terrorresor-provas-i-hovratten>, hämtad, 2020-01-04.

⁴² TT, Svårt att ställa IS-svenskar inför rätta, *Aftonbladet*, 2019-12-18, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/xR6GWQ/svart-att-stalla-is-svenskar-infor-ratta>, hämtad 2020-01-03.

4.3 Debatten i riksdagen

Från en partiledardebatt i Sveriges riksdag 12 mars 2019 argumenteras det och diskuteras om hanteringen av IS-återvändare. Alla de svenska partierna i riksdagen har en representant som presenterar partiets ståndpunkter och åsikter.

Socialdemokraterna menar att det krävs en internationell ansträngning för att kunna hantera IS-återvändare. Möjligheterna för Sverige att agera på plats i krigsdrabbade områden är begränsad, på grund av säkerhetsläget. Socialdemokraterna menar att de som kommer till Sverige från IS-härjade områden ska genomgå individuella bedömningar inför återvändning.⁴³ Stefan Löfvén, Sveriges statsminister är tydlig med att dörren är stängd för återvändandet av IS-anlutna svenskar. Dessa individer kommer inte att få någon statlig hjälp för att ta sig hem. Löfvén säger också att svenska IS-anhängare inte ska förlora sitt svenska medborgarskap då det strider mot internationell rätt.⁴⁴

Stefan säger också att Utrikesdepartementet (UD) har avrått från resor till regionen sedan 2011. De flesta reste ut åren efter det. Han poängterar då kan svenska medborgare inte räkna med hjälp för återkomst.⁴⁵

Andra riksdagspartier så som Sverigedemokraterna, Moderaterna och Kristdemokraterna menar däremot att dessa individuella bedömningar både måste bli fler och skärpas och säkerhetspolisen ska ha ett större mandat. Hotet som kommer från IS-återvändare är för allvarligt för att inte prioriteras högre. Ständigt pågår debatter om att kriminalisera deltagande i terrororganisationer. Något som till exempel Norge redan gjort.⁴⁶ De som anslutit sig till terrororganisationer ska inte få hjälp av den svenska staten att återvända. Här är majoriteten av partierna överens. Deltagandet ska straffas, men i det land där brottet har begåtts.⁴⁷ Hanteringen av återhämtningen av barnen till IS-anhängare råder det delade

⁴³ Sveriges Riksdag, *Aktuell debatt om hantering av IS-återvändare Protokoll 2018/19:63 Tisdagen den 12 mars*, 2019-03-12, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/protokoll-20181963-tisdagen-den-12-mars_H60963, Anf: 2., hämtad 2019-12-17

⁴⁴ Blomgren, Stina, Carin, Fock, Löfvén stänger dörren för återvändande IS-anlutna svenskar, *Sveriges Television*, 2019-02-25, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/lofven-stanger-dorren-for-is-svenskar>, hämtad 2020-01-04.

⁴⁵ Holmqvist, Anette, Stefan Löfvén dömer ut förslaget om att dra in medborgarskap för IS-svenskar, *Aftonbladet*, 2019-03-04, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/samhalle/a/m6XBw4/stefan-lofven-domer-ut-forslaget-om-att-dra-in-medborgarskap-for-is-sv>, hämtad 2019-01-03.

⁴⁶ Sveriges Riksdag, 2019, Anf: 3

⁴⁷ Ibid, Anf 2.

meningar om. Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Centerpartiet menar att staten ska möjliggöra för barnen att ta sig till Sverige medan övriga partier menar att det är en bedömningsfråga från fall till fall.⁴⁸ En pågående diskussion är om barnen får ta konsekvensen av föräldrarnas i detta fall dåliga beslut. Det saknas tydliga handlingsplaner om hur man ska lösa situationen. En stor utmaning för regeringen är att kunna ge de inblandade myndigheterna de stöd och resurser som krävs för att hantera situationen på bästa sätt.

Sverigedemokraterna (SD) är det parti som främst uttalat sig i frågan. De argumenterar starkt för att återvändarna ska utvisas på livstid samt ska fråntas medborgarskapet. I partidebatten var riksdagsledamoten Adam Marttinen SD:s representant. Marttinen menar att Sverige är alldeles för naiva i frågan och att det föreligger ett stort hot mot Sveriges säkerhet. Han hänvisar till de terrorattentat som begåtts runtom i Europa, och som även inträffade på Drottninggatan i Stockholm påsken 2017. Partiet menar att det är försent att agera när ett terrorattentat har begåtts, vi måste hela tiden ligga steget före. SD trycker på att lagförslaget om deltagande i terrororganisation ska realiserars.⁴⁹ Partiet är tydliga med att de riksdagspartier som tar sitt ansvar i frågan kommer att få SD:s inte alltför oviktiga stöd också i andra frågor. Partiet är tveksamma till de antiradikaliseringprogram som tagits fram av staten. De anser att de inte är vare sig effektiva eller lönsamma, främst då programmen bygger på frivillighet. SD drar paralleller till att det är lättare att få en vänsterpartist att bli en sverigedemokrat än det är att få dessa individer avradikaliserade.⁵⁰ I Sverige fanns ingen lagstiftning om deltagande i terrornätverk när Svenska IS-anhängare valde att lämna Sverige till förmån för regionen. När lagförslaget presenterades hade de flesta svenska IS-anhängare redan lämnat IS-området. Här menar Marttinen att Sverige är alltför reaktiva och efterlyser mer av proaktivitet. Som läget är nu finns ingen juridisk möjlighet att åtala dessa individer.⁵¹

Det finns straffrättsliga principer som reglerar detta. Retroaktivitetsförbudet är ett förbud som tillsammans med tre andra förbud utgör den så kallade legalitetsprincipen. Legali-

⁴⁸ Ibid, Anf: 2,5,6,9.

⁴⁹ Ibid, Anf 12.

⁵⁰ Ibid, Anf 21.

⁵¹ Ibid, Anf 4.

tetsprincipen lyder ” Ingen får straffas för en handling som vid tidpunkten inte var uttryckligen förbjuden i lag.”⁵² Retroaktivitetsförbudet finns uttryckt i Europakonventionens sjunde artikel som benämns som ”*No punishment without law*”⁵³. EU-rätten står över svensk lag, den så kallade företrädesprincipen. Därför har Sverige varit tvungen att implementera retroaktivitetsförbudet⁵⁴.

Sverigedemokraterna skyller dilemmat på den rödgröna regeringen och menar att det är en konsekvens av hur de för sin politik. Marttinen trycker på att Sverigedemokraterna är det enda parti som aldrig vill se att återvändarna går fritt igen på Sveriges gator. De ska straffas för sina handlingar och att kriminalisera ett terrordeltagande är ett faktum. Marttinen påpekar att IS marknadsför aktivt våldsbejakande extremism och att individer som har rest dit har varit fullt införstådda med vad IS representerar. Det kan inte ha gått någon förbi. Att återvändare då hänvisar till IS arbetar med fredsbevarande aktiviteter och att det skulle vara en välgörenhetsorganisation är ren nonsens. Sverigedemokraternas förslag är att lagen om deltagande i terrororganisationer ska börja gälla retroaktivt för att individerna ska kunna straffas.⁵⁵

4.4 Kommunernas arbete.

Hur ska kommuner arbeta mot våldsbejakande extremism? Statens offentliga utredningar har 2016 lagt fram ett förslag om en samordningsplan. Rapporten har de kallat för *Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – nationell samordning och kommunernas ansvar*. I detta förslag benämns en kommunal handlingsplan som staten utfärdat. Handlingsplanen kräver att en kommun uppfyller tre förutsättningar för att kunna handskas med fall som rör våldsbejakande extremism. Dessa tre kriterier innefattar att det ska finnas;

1. En kommunal samordnare som har huvudansvaret.

⁵² Legalitetsprincipen, <https://lagen.nu/begrepp/Legalitetsprincipen>, hämtad 2020-01-02.

⁵³ *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, E.T.S. No. 5, 4 November, 1950, art. 7.

⁵⁴ EUR-lex, *EU-rättens företräde*, 2010-10-01, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114548>, hämtad 2020-01-02

⁵⁵ Sveriges Riksdag, 2019, Anf 4.

2. Det ska finnas en tydlig bild av hur den våldsbejakande extremismen ser ut i den rådande kommunen.
3. Beroende av hur lägesbilden ser ut ska man vidta åtgärder efter denna.⁵⁶

En instans som också bär stort ansvar i frågan är Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Uppdraget MSB fått från staten är att ta fram lägesrapporter och att följa utvecklingen av våldsbejakande extremism. De ska även vara kommuners högra hand och assistera dessa med stöd och vägledning.⁵⁷

4.4.1 Kommunallagen.

Kommunallagen spelar också en viktig roll i frågan då kommuner enligt lagen har en skyldighet enligt 2 kap 3 § att behandla alla sina medlemmar likvärdigt. Kommunerna ska vara en hjälpande hand för staten.⁵⁸ Diskussionen kring våldsbejakande extremism landar snabbt i ett angrepp på människors rörelsefrihet, religionsfrihet och andra rättigheter. Det leder in på de mänskliga rättigheterna. Det är viktigt att med stöd av kommunallagen vidta åtgärder som är av demokratisk betydelse. De som anses vara i riskzonen för radikaliserings behöver vara delaktiga och kunna påverka. Ett utanförskap förvärrar situationen. Återvändarna måste kunna få vara med och påverka, den moraliska legitimiteten att delta i debatten.⁵⁹ Regeringen har även pekat på kommunernas avgörande och viktiga roll när det gäller en handlingsplan mot våldsbejakande extremism. Kommunen har det största ansvaret att värna om människors lika värde och dess rättigheter. För att värna om demokratin görs detta genom ett effektivt antiradikaliseringprogram.⁶⁰

4.4.2 Stockholm vs Göteborg

Hur använder sig kommuner av dessa direktiv och riktninglinjer? Sveriges två största städer Stockholm och Göteborg, har två helt olika tillvägagångssätt är. I Stockholm så lägger man ansvaret på att återvändarna själva ska ta kontakt med

⁵⁶ SOU 2016:92, s. 16

⁵⁷ Ibid, s. 17.

⁵⁸ SFS 2017:725, Kommunallag, 2 kap 3 §.

⁵⁹ SOU 2016:92, s. 18.

⁶⁰ Ibid, s. 34-35

kommunen och be om hjälp, medans man i Göteborg har infört ett aktivt uppsökarprogram där socialtjänsten dagligen jobbar med att finna dessa återvändare och aktivt erbjuda hjälp. Sveriges Television har gjort en intervju med en anställd på socialtjänsten i Göteborg, Bettan Byvald. Byvald berättar hur uppsökandet går till. Oftast säger hon att tipsen kommer från grannar eller att polisen har larmat. I första hand menar Byvald att det första steget är att alltid säkerställa barnens fysiska och mentala hälsa och om det har riktats några misstankar om brott. Efter att man har utrett barnens situation är det många som inte vill ha vidare hjälp, men det är också flera som självmant söker upp socialtjänsten och får då hjälp med integration. Tillvägagångssättet som Göteborg använder sig av ska bidra till och motverka att återvändarna fortfarande är fast i samma tankebanor som de hade i IS-området. Målet är att dessa människor ska leva efter samma demokratiska värderingar som vi i Sverige. Byvald berättar att den samma metod används även på kriminella gäng. Det har visat sig vara en effektiv metod trots sin korta tid.

Stockholm använder sig inte av samma metod. Det finns inget exempel där en representant från kommun eller socialtjänsten har varit i kontakt med en IS-återvändare. Det finns stöd att få för en IS-återvändare men då måste man aktivt själv söka det erbjudna stödet. Anledningen till att man inte använder sig av samma metod som Göteborg säger Stockholm vara för att man tolkat Socialtjänstlagen på detta sätt. De menar att det finns olika sätt att tolka lagstiftningen och att det är därför Göteborg och Stockholm inte använder sig av den samma strategin.⁶¹

Verksamheten mot våldbejakande extremism har pågått sedan 2016 i Stockholm, men fortfarande har man inte haft kontakt med någon av återvändarna. Detta trots att det enligt statistik finns över 30 återvändare som kommit till Stockholm. I en annan artikel skriven av Sveriges Television menar den tidigare Säkerhetspolischefen PO Hellqvist att det är extremt viktigt att veta vilka IS-återvändare som finns i kommunen. Hellqvist stöttar Göteborgs metod och menar att den är viktig för att undvika radikaliserings och risken för terrorbrott. Det är svårt för återvändarna att

⁶¹ Klinghoffer, Sanna, Thomsen, Dante, Bettan Byvald söker upp IS-återvändarna, *Sveriges Television*, 2018-12-17, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/bettan-byvald-soker-upp-is-atervandarna>, hämtad, 2019-12-30.

anpassa sig till det svenska samhället på egen hand, de behöver alltså få det stöd som de har möjlighet till.⁶²

4.5 Hanteringen av kvinnor och barn till IS-soldater.

4.5.1 Kvinnorna – civila offer?

Socialstyrelsen har upprättat ett dokument från 2018 som ska hjälpa Socialtjänsten att jobba mot våldsbejakande extremism. De kallar den för *Våldsbejakande extremism – Stöd till socialtjänstens arbete med återvändare och andra personer involverade i våldsbejakande extremistiska miljöer*. I dokumentet framgår det att de kvinnor som reser och ansluter sig till terrororganisationer gör det på grund av att de har en relation till en man som redan har anslutit sig till IS. Det finns tydliga tecken på att kvinnor och barn önskar återvända till Sverige och myndigheterna måste således förbereda sig inför detta. Det som är av extra viktig betydelse i denna aspekten är att barnen ges socialt och mentalt stöd.⁶³ Däremot finns det kvinnor utan koppling till en man som reser till länder där IS etablerats men då på grund av sin starka religiösa övertygelse. En islamisk stat ses som det enda rätta, övertygelsen är således stark. Studier visar på att kvinnorna som reser söker efter en gemen- eller ett systerskap. De önskar att möta kvinnor som befinner sig i samma religiösa övertygelse. IS sprider tvivelaktig propaganda om att kvinnorna får bättre liv om de ansluter sig. Barnen följer som regel med kvinnorna och har ingen möjlighet att själva styra över deras livssituation och val. Frågan kring barnen och kvinnorna i IS-länder har en närmare relation till de mänskliga rättigheterna än vad frågan kring män och IS har. När det gäller kvinnorna och barnen kommer fler viktiga aspekter in som i de flesta fall endast kvinnor utsätts för. Till exempel våld i nära relationer, hedersvåld och trafficking. Kvinnor är ofta tvingade in i situationen.⁶⁴

⁶² Klinghoffer, Sanna, Thomsen, Dante, Stockholms stad har inte kontakt med en enda IS-avhoppare, *Sveriges Television*, 2018-12-18, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/stockholms-stad-har-inte-kontakt-med-en-enda-avhoppare-fran-is-sapo-veteranen-chockad>, hämtad, 2019-12-30.

⁶³ Socialstyrelsen, 2018, s. 14.

⁶⁴ SOU 2016:92, s. 47.

4.5.2 Barnen – föräldrarnas eller statens ansvar?

Margot Wallström, Sveriges f.d. utrikesminister har uttalat sig i en intervju med Sveriges Television att Sverige inte har några direkta skyldigheter att hjälpa aktiva IS-soldaters barn. Däremot menar Wallström att det kan finnas möjligheter. Det finns inga specifika riktlinjer för hur man bör gå tillväga, och således heller inte något uttalat ansvar. När det gäller barn så blir den humanitära aspekten tungt vägande. Barn ska ha tillgång till de grundläggande nödvändigaste resurserna.⁶⁵

I en debattartikel från 2019 skriven till regeringskansliet av Sveriges justitie- och migrationsminister Morgan Johansson och av Sveriges inrikesminister Mikael Damberg diskuteras att det finns möjligheter för barn till IS-återvändare att omhändertas. Morgan betonar att barnen är civila offer som inte borde dömas och straffas. Inget barn ska få lida för vad deras föräldrar gjort. Finns det möjlighet för den svenska regeringen att ta hem dessa så ska det också göras. I artikeln diskuteras det att det måste ske en individuell bedömning då varje barn befinner sig i olika situationer och under olika omständigheter. Lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) stödjer beslutet om att omhänderta barnen till IS-återvändare. Här finns det en öppning att agera med hjälp av lagen.⁶⁶

Som nämnt i inledningen finns det endast ett fall där Sverige har hjälpt barn till IS-återvändare att komma tillbaka till Sverige. Svenska Dagbladet har kartlagt denna process och följt de sju barnen till den svensk-norska IS-krigaren Michael Skråmo och hans fru Amanda. Båda föräldrarna dog i lägret och kvar lämnades barnen. Barnens morfar åkte till Irak för att hjälpa till med resan hem. Det svenska konsulatet i Erbil har hjälpt till med att utfärda resedokument till barnen och fastställa identiteten på de barn som föddes i Syrien. När barnen anländer till Sverige så är det deras hemkommun som ska ha ansvaret för barnen. I detta fall saknas dock en hemkommun och Härryda kommun blir ansvariga för mottagandet då det var dit barnen anlände. Socialtjänsten inom Härryda kommun har därför ett stort ansvar att nu kunna erbjuda nödvändiga resurser för att täcka dessa barns grundläggande behov. Socialtjänsten inom kommunen har ett ansvar att utreda var dessa

⁶⁵ Atallah, Carol, Wallström: Vi måste agera humanitärt, *Sveriges Television*, 2019-04-11, <https://www.svt.se/nyheter/wallstrom-vi-maste-agera-humanitart>, hämtad, 2019-12-04.

⁶⁶ Damberg, Mikael, Johansson, Morgan, Barn till IS-återvändare som är i Sverige kan omhändertas, *Justitiedepartementet*, 2019-04-24, <https://www.regeringen.se/debattartiklar/2019/04/barn-till-is-atervandare-som-ar-i-sverige-kan-omhandertas/>, hämtad, 2019-12-10.

barn ska hamna härnäst. I samråd med tingsrätten har socialtjänsten ansvaret att besluta vem som ska bli vårdnadshavare för barnen. Detta är en lång process. I första hand försöker man att en anhörig kan ta hand om barnet, i detta fall skulle det i sådana fall vara barnens morfar. I sådana fall är en lämplighetsprövning ett krav.⁶⁷

Barnen har hittills bott på ett HVB-hem och fick för drygt några månader sedan en ny vårdnadshavare. Barnen är fortfarande för unga för att välja vem de vill bo hos. Morfadern fick inte vårdnaden om barnen, den nya vårdnadshavaren säger att barnen ska få ett liv fritt från religiös indoktrinering och socialtjänsten menar att barnen behöver distans från allt som inträffat.⁶⁸

4.6 Socialtjänstens arbete.

De svenska kommunerna har en nära relation med socialtjänsten när det gäller hantering av IS-återvändare och avradikalisering. I samma dokument från Socialstyrelsen som nämnts ovan är kommuners nära samarbetet med socialtjänsten oerhört viktigt och essentiellt för framgång. Det är främst via socialstyrelsen som tecken på radikaliseringsrisker kan upptäckas. Socialstyrelsen har också en viktig roll när det gäller samtalsstöd. Stödlinjen finns till för att hjälpa de som har funderingar på att ansluta sig till terrororganisationer, människor som uttrycker oro för personer i deras närhet.⁶⁹

Socialstyrelsen menar att det oftast går att finna likheter bland människor som har dragning till eller varit aktiva i extremistmiljöer. Främst gäller det män som under uppväxt haft inslag av missbruk, sociala problem, svårigheter i skolan och kriminalitet. Oftast har dessa unga män saknat vuxna förebilder under barndomen.⁷⁰

Vilket är socialtjänstens största ansvar? Det absolut viktigaste är att bistå med stöd för att kunna leva ett fritt och ansvarsfullt liv. Meningen är att man inte ska behöva socialt och finansiellt stöd livet ut. Den svenska regeringen menar att socialtjänstens centrala roll är att deras arbete ska leda till en motverkan av radikaliseringsrisker och förebyggandet av

⁶⁷ Sundén, Jesper, Det här väntar Michael Skråmos sju barn i Sverige, *Svenska Dagbladet*, 2019-05-07, <https://www.svd.se/det-har-vantar-skramos-sju-barn-i-sverige>, hämtad 2020-01-02.

⁶⁸ Wikström, Sanna, Skråmobarnens nya liv i Sverige, *Expressen*, 2019-11-02, <https://www.expressen.se/gt/skramobarnens-nya-liv-i-sverige/>, hämtad, 2019-01-03.

⁶⁹ Socialstyrelsen, 2018, s. 11.

⁷⁰ Ibid, s. 12.

terrorism. Hur man gör detta är främst fånga upp de behov som efterfrågas. Det handlar både om familjrelationer, en bostad, ett meningsfullt arbete och integrering.⁷¹ I Socialtjänstlagens 1 kap 1 § framgår det att ”Socialtjänstens mål är att främja social och ekonomisk trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktivt deltagande i samhällslivet”.⁷²

Individens bakomliggande historik ska inte ha någon som helst betydelse för stödet. Det ska inte skiljas på medborgare och medborgare. Socialtjänsten har ett samansvar med andra aktörer så som skolan, polisen och sjukvården.⁷³ Skollagen reglerar att alla kommuner har ett ansvar för ungdomar under 20 år när det gäller olika typer aktiviteter. Ett aktivt deltagande är viktigt när det gäller frågan om integrering. Socialtjänsten kräver ett nära samarbete med de andra sociala instanserna som förekommer i samhället.⁷⁴

I arbetet att motverka radikaliserings krävs ett mycket nära samarbete med samhällets sociala instanser och varje instans måste ta ett eget ägaransvar. Således blir detta en hel kedja av aktörer som måste samarbeta. Problemet här blir att om en länk inte fungerar så fungerar inte helheten. Kan också uttryckas som att ”ingen länk i kedjan är starkare än den svagaste.”⁷⁵

Det finns flertal olika riktlinjer från staten angående hur terrorism och våldsbejakande extremism ska hanteras när det gäller IS-återvändare. Säpo har uttalat IS-inriktad extremism som det största hotet när det gäller brott mot rikets säkerhet och terrorattentat. Säpo menar att det finns en stor risk att man tillämpar den kunskap man lärt sig i IS-aktiva områden när man är åter i Sverige. Det finns också en stor risk att extremismanhängare hämtar inspiration från återvändarna.⁷⁶

Säpo har gett uppdrag till kommuner att de kan tvingas att hantera IS-återvändare. Uppdraget går ut på att kartlägga IS-återvändarnas fortsatta sympatier för IS-ideologin och säkerställa att de inte återvänder för att göra rekryteringsförsök. Rekryteringsförsök har tidigare förekommit, både bland barn och vuxna. Det visar sig att det skiljer sig åt mellan

⁷¹ Ibid, s. 18.

⁷² SFS 2001:453, Socialtjänstlag, kap 1, § 1.

⁷³ Socialstyrelsen, 2018, s. 19.

⁷⁴ SOU: 2016:92, s. 19.

⁷⁵ Ibid, s. 35.

⁷⁶ Ibid, s. 46.

kommunerna hur allvarligt man ser på frågan, Därför är det viktigt med en tydlig gemensam handlingsplan för ett likvärdigt agerande.⁷⁷

4.7 Återvändarna och mänskliga rättigheter.

4.7.1 United Nations – Guidance to States

Förenta Nationerna (FN/United Nations) har upprättat en rekommendationsguide för sina medlemsländer om hur man ska hantera återvändare från terrororganisationer utan att det ska behöva kränka återvändarnas rättigheter. FNs definition av en IS-krigare är;

”Individual’s who travel to a state other than their States of residence or nationality for the purpose of perpetration, planning, or preparation of, or participation in, terrorist acts or the providing or receiving of terrorist training”⁷⁸

Att individer reser ut från sina hemländer för att på något sätt delta i terrorverksamhet, som till exempel IS-områden, resulterar i svåra utmaningar för de länder där individen har medborgarskap. Statens uppdrag är att motverka radikaliserings, integrera individerna och samtidigt vara ett stöd till de sociala instanserna. Parallellt har staten även ett ansvar att uppfylla de skyldigheter som man åtagit sig genom internationell människorätt. Stater har en skyldighet att skydda sina medborgares liv.⁷⁹

I rekommendationen framgår det att en del av åtgärderna som rekommenderas kan eventuellt kränka de mänskliga rättigheterna. Det finns exempel på att återvändare

⁷⁷ Ibid, s. 48.

⁷⁸ *United Nations, Guidance to States – on human rights compliant responses to the threat posed by foreign fighters*, New York, 2018, s. 1.

⁷⁹ Ibid, s. 2.

inte alltid ges samma rättigheter till en korrekt rättslig prövning och religions-, rörelse- och yttrandefrihet. Stater befarar att individen ska fortsätta i samma spår som tidigare.⁸⁰

Rätten till liv, frihet och säkerhet är grunden inom mänskliga rättigheter, vilket framgår i *Universal Declaration of Human Rights* (UDHR).⁸¹

Enligt internationell människorätt har varje människa rätt att fritt röra sig inom sitt land så länge inte rikets säkerhet hotas eller att denna individ kränker andras fri- och rättigheter.⁸²

Stater kan inte begränsa friheten för de medborgarna som misstänks ha varit med och stridit för terrororganisationer. De begränsningar som kan göras måste ha stöd i lagstiftningen.⁸³

4.7.2 Förhindra att fler ansluter sig.

Enligt internationell människorätt kan stater inte begränsa människors rörelsefrihet. Detta får såväl negativa som positiva konsekvenser. Fördelen med rörelsefriheten är att folk kan röra sig utanför sitt eget land och kan ganska enkelt identifieras. Nackdelen är att individer har möjlighet att återvända tillbaka till IS-områden.⁸⁴ Det finns även möjligheter här att vidta åtgärder. De samma förutsättningar måste då ligga till grund. Vem eller vad som definieras som ett hot mot rikets säkerhet är en diskussionsfråga och kan vara svårapplicerad.⁸⁵ Frågan blir ofta kopplad till en diskrimineringsfaktor. För just IS-krigare är detta en svår gränsdragning och just religionen blir oftast diskrimineringsfaktorn. Vill en stat förhindra en medborgare att återresa ut till ett IS-område måste de tydligt framföra anledningarna till det samt kunna fastställa att personen har planer på att utföra terrorhandlingar.⁸⁶

⁸⁰ Ibid, s. 3.

⁸¹ Ibid, s. 10

⁸² Ibid, s. 11.

⁸³ Ibid, s. 14.

⁸⁴ Ibid, s. 15.

⁸⁵ Ibid, s. 16

⁸⁶ Ibid, s. 16-17.

5 Analysen – Sveriges mål, medel och strategier kopplat till teorin *Governmentality*

Genom att använda teorin *Governmentality* har jag kunnat analysera hur stater hanterar frågan kring IS-återvändare med hjälp av materialet som presenterats ovan. Till min hjälp för att se hur andra stater har applicerat teorin har jag använt mig av Lindekildes rapport som presenterats i avsnittet om tidigare forskning. I min strävan att få svar kommer jag att i min analys koppla tillbaka till min frågeställning – vilka mål, medel och strategier använder olika instanser när det gäller IS-återvändare?

5.1 Mål och problem.

Vilka mål har staten och dess sociala instanser, som kommuner och socialtjänst för att hantera IS-återvändare, och vilka problem förknippas med IS-återvändare? Och varför är det viktigt att komma tillrätta med dessa problem?

I riksdagsdebatten från 2019 är de allra flesta partierna överens om att radikalisering är ett bekymmer för Sverige.⁸⁷ En IS-återvändare är ett hot mot rikets säkerhet. Radikaliseringens diskurs hos politikerna har sina rötter i säkerhetsproblem men berör också den bredare debatten om hur västvärldens liberala demokratier bör förhålla sig till och integrera särskilt muslimska minoriteter. Christian Joppke, identifierar som tidigare nämnt i Lindekildes rapport en utveckling mot ”repressiv liberalism” inom områdena integrations- och invandringspolitik. Joppke menar att det behövs omprövning av befintlig politik för bekämpning av terrorism som syftar till att stoppa terrorattacker, särskilt efter bombningarna och attentaten i Europas huvudstäder sedan 2004. Attackerna har fått politiker att tänka om och fokus har blivit

⁸⁷ Sveriges Riksdag, 2019.

från extern säkerhet till inre säkerhet. I detta nya perspektiv riktas alltmer oro mot integrationsfrågor, parallella samhällen och illiberala attityder hos muslimska minoriteter, särskilt som deras brist på integration, social sammanhållning och erfarenhet av marginalisering är avsedd att ge en grogrund för radikaliserings.⁸⁸ I den svenska riksdagsdebatten hör vi tongångar kring detta nyliberala tankesätt. Ett angreppssätt utifrån teorin *Governmentality*.

Flertalet av partierna är överens om att det hot som återvändarna utgör är för stort för att inte ges högre prioritet. Det läggs inte fram några positiva argument till anledningar att hämta hem återvändarna. Det parti som har tydligast tagit ställning är Sverigedemokraterna, (SD). SD menar att det är ett stort hot mot rikets säkerhet att ta hem återvändarna då de påstår dem vara en homogen radikaliserad grupp som ständigt planerar att utföra nya terrordåd. SD nyttjar folkets rädsla om terrorattacker och skapar en nationalkänsla kring ett gemensamt problem. SD:s mål är således att inga IS-anhängare ska få komma tillbaka till Sverige. Det finns inga som helst möjligheter att få dessa människor avradikaliserade och därför ska heller inte tid läggas på en sådan resurskrävande process.⁸⁹

Socialdemokraterna, S är Sveriges största parti och i regeringsställning, är klivna i frågan. Möjligheten att kunna agera på plats är begränsade. Platsen avser de lägren där IS-anhängare har etablerat sig. Socialdemokraternas mål är att samtliga IS-återvändare ska få behålla sitt svenska medborgarskap, men att det krävs särskilda kriterier som kan realisera detta. Dessa presenteras tydligare i avsnittet nedan. S menar att det strider mot internationell rätt om svenska medborgare inte får behålla sitt medborgarskap.⁹⁰ Oenigheten mellan partierna resulterar i att den politiska agendan sätts på provning. Danmark har jämfört med Sverige en starkare politisk sammanfattning. Det gör det enklare för Danmark att utföra och verkställa en antiradikaliseringsprocess, vilket också gjorts.⁹¹

⁸⁸ Lindekilde, 2012, s. 110

⁸⁹ Sveriges Riksdag, 2019, Anf: 4.

⁹⁰ Blomgren, Stina, Carin, Fock, 2019.

⁹¹ Boström, Håkan, Håkan Boström: Socialdemokratier på väg mot Danmark?. *Göteborgs Posten*, 2019-10-10, <https://www.gp.se/ledare/socialdemokrater-pa-veg-mot-danmark-1.19056125>, hämtad 2020-01-04.

I dokumentet om våldsbejakande extremism från statens offentliga utredningar definieras det att största hotet är både kvinnor och mäns religiösa övertygelse som resulterar i att de hamnar i extremistiska kretsar och risken blir då att man lätt överför radikalism på andra, och att andra extremismanhängare hämtar inspiration från återvändarna.⁹²

Det resulterar också i kulturella spänningar. Integrering är även begrepp som SOU sätter högt på agendan. Alla medborgare ska få samma möjlighet att integreras för att på så sätt kunna motverka radikalisering.⁹³

I dokumentet, från Socialstyrelsen till socialtjänsten har man tagit en tydlig ställning och säger att samtliga återvändare fortfarande är radikaliserade och att man behöver vidta starka åtgärder mot dessa individer när de kommer hem. Staten och dess sociala instanser har det redan tagits för givet att dessa människor fortfarande befinner sig i samma tankebanor som när de åkte, och att de har planer på att fortsätta utöva sina radikaliseringsförsök på hemmaplan. Staten använder samma typ av strategi för att hantera de som eventuellt planerar att ansluta sig som de som återvänder. Socialstyrelsen menar att det är via socialtjänsten som tecken på radikalisering upptäcks, och genom hela dokumentet är det radikaleringen som upplevs som det största problemet med återvändarna och det måste stoppas.⁹⁴

Sveriges definition på radikaliserade människor och vilket hot de för med sig, så ligger det i linje med den definition som danska staten definierat i Lindekildes rapport. Studerar man materialet som upprättats av Socialstyrelsen definierar de radikaliserade och återvändare som ett och samma folkslag i rubriken.

Det övergripande målet för den danska regeringens handlingsplan formuleras i förordet som en önskan att: upprätthålla och vidareutveckla Danmark som ett demokratiskt samhälle med frihet, ansvar, jämlikhet och möjligheter för alla. Främst, eftersom det har ett oberoende värde för samhället såväl som för individen, men också för att försvaga tillväxtunderlaget för radikalisering av unga människor och stärka samhällets motståndskraft mot extremism.⁹⁵

⁹² SOU 2016:92, s. 46.

⁹³ Ibid, s. 48

⁹⁴ Socialstyrelsen s. 18

⁹⁵ Lindekilde, Lasse, 2012, s. 112

Hela Foucaults teori bygger på individen, men inte individen i sig utan att individen ska ta ansvar för sina handlingar i samråd med hjälp från andra. Eftersom man har kunnat se att Danmark har agerat utefter teorin *Governmentality* stärker det svenska statens mål med att teorin kan appliceras på Sveriges strategi utifrån den handlingsplan som Sverige upprättat.

5.2 Vilka instanser är involverade och vilka medel används?

Statens arbete har varit att delegera ut ansvaret till olika instanser. I och med det material jag har fått fram har jag kunnat definiera dessa. Kommun, Socialtjänsten inom kommunen, Staten själv i form av riksdag och Säpo.

Riksdagspartierna är kluvna i frågan samtidigt som det råder samstämmighet. De är överens om att aktiva åtgärder måste tas mot IS-återvändare, men hur detta ska gå till är de antingen oense om eller inte har någon handlingsplan för. Socialdemokraterna är tydliga med att om detta problem ska kunna hanteras krävs en internationell gemensam ansträngning. Om den ska vara på EU-nivå eller inkludera fler av världens länder framgår inte. Samtidigt som man behöver hjälp på en internationell nivå ska man göra individuella bedömningar på återvändarna och på dess anhöriga. Sveriges statsminister Stefan Löfven har hänvisat till UD i olika intervjuer kring hur hanteringen av återvändare ska gå till. Löfven betonar att UD avråder sedan 2011 från resor till regioner där IS etablerat sig, och att återvändare därmed inte kan förvänta sig att få hjälp av Sverige att ta sig hem.⁹⁶ Med hjälp av uttalanden från andra instanser och nyckelpersoner blir deras kompetens och tillvägagångssätt det som formar statens handlingsplaner för återtagandet. Genom att koppla tillbaka till Foucaults teori visar han hur regerandet gör oss till aktörer i regerandet. Makttekniker blir aktörer tillsammans med organisationer och personer. Det blir ett medregerande mellan regerande aktörer. Det existerar ingen regering som ensam regerar.

⁹⁶ Holmqvist, Anette, 2019.

I fallet om Michael Skråmos sju barn har staten aktivt tagit till hjälpmedel för att hämta hem barnen till IS-krigaren. Detta med hjälp av svenska konsulat utomlands och i samverkan med tingsrätt och socialtjänst. ⁹⁷

I riksdagsdebatten trycker Sverigedemokraterna genomgående på att den enda rätta är att återvändarna ställs inför domstol. Precis som Norge redan gjort, kan detta göras genom att kriminalisera deltagande i terrororganisationer. Ett sådant lagförslag har tagits fram, men ännu inte realiserats. Hindret för verkställande är legalitetsprincipen som innebär som tidigare nämnt att man inte kan dömas om det inte fanns ett tillämpligt lagrum när brottet begicks, och SD förespråkar att lagen ska gälla retroaktivt. Att delta i terrorverksamhet inte var ett brott när dessa individer anslöt sig. ⁹⁸ Det problematiska blir bara hur man gör när en lag börjar gälla retroaktivt, tappar inte hela legalitetsprincipen sitt syfte då? Principen är ett EU-direktiv som Sverige är förpliktade att följa. ⁹⁹ Lätt hänt blir att andra lagar följer efter och undantas från retroaktivitetsförbudet. Det är ganska tydligt att Sverigedemokraterna inte arbetar utifrån Foucaults teori. De ser samtliga återvändare som grupp istället för som individer och menar att ingen ska få vandra på Sveriges gator igen. Deras strategi är att införa en lag som styrmedel och de accepterar heller inte det rådande retroaktivitetsförbudet, som är en del av legalitetsprincipen. Det problematiska med detta är att de andra partierna har börjat vackla i frågan. De är beroende av SD:s stöd för att kunna genomföra sina beslut. SD:s popularitet ökar kontinuerligt. Det blir lätt att de andra partierna då tar efter SD:s strategier, och stöttar vad de anser är medel till framgång. Som regeringsparti äger Socialdemokraterna äger kommandot i frågan. Under det senaste året när S röster flyttats över till SD har tongångarna från S blivit tuffare i migrationsfrågan. ¹⁰⁰

Kommunerna har fått i uppdrag av staten att utforma en kommunal handlingsplan där det krävs att det finns en kommunal samordnare som äger huvudansvaret. Kommunernas uppdrag går ut på att kartlägga och tydliggöra en bild av hur den våldsbejakande

⁹⁷ Sundén, Jesper, 2019.

⁹⁸ Sveriges Riksdag, 2019, Anf 4.

⁹⁹ EUR-lex, 2010.

¹⁰⁰ Skoglund, Karolina, S-Splittring efter migrationsoffensiv, *Expressen*, 2019-10-13, <https://www.expressen.se/nyheter/s-splittring-om-migrationen-allt-handlar-om-sverigedemokraterna/>, hämtad, 2020-01-07

extremismen ser ut. Stockholm och Göteborg, Sveriges två största två kommuner (städer) som har två helt olika tillvägagångssätt vad det gäller IS-återvändare. Med hjälp av socialtjänsten inom den rådande kommunen använder Göteborg sig av en aktiv uppsökarteknik där man erbjuder hjälp direkt, medan Stockholm inte har haft aktiv uppsökarkontakt kontakt med en enda IS-återvändare. Instanserna inom landet måste samarbeta med varandra. Det fungerar inte att ha olika tillvägagångssätt och tekniker om man ska nå gemensamt nationellt mål. Som tidigare nämnt har kommuner tolkat direktiven olika då dokumenten ger stort utrymme för tolkning.¹⁰¹ Det kan tänkas att det krävs tydligare direktiv för att anamma antiradikaliseringprocessen på liknande sätt. I min analys konstaterar jag att Göteborg har anammat teorin *Governmentality* då staden använder ett nyliberalt styrningsperspektiv. Radikalisering ska bekämpas genom att påverka och forma individer som gör korrekta liberaldemokratiska val på egen hand snarare än genom att förbjuda extremistiska och radikala val. Den inre säkerhet i samhället kommer genom att underlätta integration och inte så mycket genom kontroll, övervakning och förtryck som tidigare politik för att uppnå för antiterrorism.¹⁰²

Socialtjänsten jobbar inte endast med att uppsöka människor som anslutit sig till IS utan erbjuder andra typer av stöd för att motverka radikaliserings. Socialtjänstens metod går ut på att erbjuda stöd i alla dess former; både mentalt som socialt. Socialtjänsten har en av de absolut viktigaste uppgifterna, att upptäcka tecken på radikaliserings. För att kunna göra det använder de sig av medel så som samtalsstöd, kartlägger likheter och skillnader mellan människor och försöker se vilken typ av uppväxt människor har haft.¹⁰³ I och med socialtjänstens samarbete med skolan använder de sig även av aktiviteter som medel för att underhålla ungdomar som befinner sig i riskzonen eller har återvänt från ett IS-läger.¹⁰⁴ Integrering är nyckeln till framgång. Denna metod användes även i Danmarks antiradikaliseringplan. Staten utgick från idén om att ungdomar som befinner sig i riskzonen för radikaliserings kan ändra sina beteenden och åsikter genom att umgås med andra ungdomar som befinner sig utanför riskzonen.¹⁰⁵

¹⁰¹ Klinghoffer, Sanna, Thomsen, Dante, 2018.

¹⁰² Lindekilde, Lasse, 2012, s. 113.

¹⁰³ Socialstyrelsen 2018, s. 18.

¹⁰⁴ SOU: 2016:92, s. 19.

¹⁰⁵ Lindekilde, Lasse, 2012, s. 114

Foucaults teori bygger på individtänket. Vi ska ta makten över våra egna beslut. Detta kräver också att staten och dess kommuner ser på IS-återvändare som individer och inte som grupper.¹⁰⁶ Sveriges agerande i frågan är ganska tudelad. Staten både styrker och försvagar individperspektivet. Göteborgs som tidigare nämnts är ett tydligt exempel där man arbetar utifrån Foucaults teori. Socialtjänsten inom kommunen söker aktivt upp individer och deras familjer för att kunna erbjuda samtal och stöd. Platser, metoder och saker är också aktörer enligt teorin. Att man söker upp de i hemmet, ingår också i *Governmentality*-tänket, då det blir ett fokus på individen. Syftet med metoderna är att individen ska bli en ansvarsfull människa och kunna fatta sina egna beslut. Meningen är inte att staten ska styra över dessa individer, utan att staten endast ska vara en part i en relation som man kan få hjälp av för att sedan forma sin egen framtid. Denna metod utgår då från att parten, i detta fall staten, erbjuder den typ av stöd som man förväntas att individen frågar efter. Vad det gäller Stockholm kommuns teknik så tar de inte till några konkreta åtgärder för att bidra med samtal och stöd till IS-återvändare. Detta försvagar då Sveriges nyliberala strategi utifrån Foucaults teori. Det är i ett möte som individer formas. Styrningssättet är en nyliberal regeringsförmåga där individens fria val leder till förändring och utveckling. Mötes inte parterna faller hela *Governmentality* teorin.¹⁰⁷

5.3 Vem är den ideala medborgaren?

Det man vill skapa utifrån antiradikaliseringens programmen är en människa som kan ta ansvar för sina egna handlingar och vara utan statligt stöd. En människa som är integrerad och tar del av samhället. Sverige önskar att återvändare inte ska återgå till samma planer och radikaliserade tankar som de hade innan de reste iväg. Sverige skiljer sig inte här från andra västeuropeiska länder

När jag har undersökt denna fråga har jag sett likheter med Danmarks handlingsplan från 2009 där man utgått från teorin *Governmentality*. Målet i Danmark var att individen själv ägde makten att avradikaliseras och att den inte kom från ett överordnat maktperspektiv. Den ideala medborgaren definieras som att;

¹⁰⁶ Ibid, s. 113

¹⁰⁷ Ibid, s. 110

Individen är prodemokratisk och ickevåldsam, och ickestödjande gentemot våldsamma eller odemokratiska grupper. Dessutom är den ideala medborgaren ansvarsfull och aktiv. I flera delar av handlingsplanen beröms aktivt medborgarskap, när det gäller deltagande i föreningsliv och demokratiska förfaranden. Att bli en sådan aktiv samhällsmedborgare bidrar till det gemensamma goda och är ett individuellt ansvar.¹⁰⁸

Målet är att dessa människor själva ska kunna skapa makten och regera över sina beslut. Staten och de sociala instanserna kan bidra med hjälp och stöd för att dessa människor ska ändra sina tankebanor, men det man vill komma fram till är att individen själv ska inse att radikaliserings är fel och själv aktivt söka hjälp för att ta sig ur det. Meningen är inte att individen ska tvingas till någonting. Genom denna metod blir individerna själva aktörer. Individen tränas i att ta på sig bördan att regera. Regerandet utvecklas som färdigheter.¹⁰⁹ Det är tydliga metoder i *Governmentality* teorin som Danmark använder sig av. När jag valt att studera Sveriges agerande ser jag stora likheter med Danmarks definition av den ideala medborgaren. Socialtjänsten har uttryckligen definierat att man vill skapa en människa som tar ansvar och är fritt från socialt och finansiellt statligt stöd. Detta är också i linje med *Governmentality*. Stödet ska finnas där, men det är fortfarande upp till individen att ta ansvaret.

5.4 Hur hänger diskussionen ihop med mänskliga rättigheter?

Hur hänger det jag kommit fram till ihop med mänskliga rättigheter? Fungerar detta arbetssätt och vem bär huvudansvaret för frågan. Jämför man med våra grannländer utifrån både Danmarks antiradikaliseringssplan från 2009 samt Norges kriminalisering av deltagande i terrororganisationer kan man se att de har kommit längre än Sverige. Anledningen till detta är oviss, kanske för att de svenska direktiven och handlingsplaner ofta är generella och ansvarsfrågan då inte blir tydlig. De är uttalat

¹⁰⁸ Lindekilde, Lasse, 2012, s. 117

¹⁰⁹ Foucault, Michel, 2009[2007], s. 37

att Sverige är för långsamma i sin hantering¹¹⁰, och SD:s förslag mot att införa att en lag ska börja gälla retroaktivt kanske inte fungerar alls i praktiken. Vi har legalitetsprincipen av en anledning; den hindrar länder från att döma de som bär straffansvar tidigare men tack vare att den finns så bidrar det till att staten inte kan agera enligt önskan. Demokrati är en mänsklig rättighet, och något som vi konstant strävar efter i Sverige. Detta framgår i alla de avsnitt jag studerat. Hade inte legalitetsprincipen funnits hade stater kunnat införa nya lagar och ställa sina medborgare inför rätta. Det hade varit ett makt- och demokratimissbruk, då stater hade kunnat styra saker efter vad de anser är rätt och fel. Det leder in på ett diktatoriskt samhälle. Sverige talar om den svenska värdegrunden, allas rätt till integrerings och möjlighet att vara med och påverka. Att ta bort retroaktivitetsförbudet hade varit ett steg i motsatt riktning, och något som i sin tur hade kunnat strida mot de mänskliga rättigheterna. Svenska staten är rädd att de som återvänder är radikaliserade och hotar den svenska välfärden och demokratin genom att rekrytera nya anhängare. Det svenska samhället är tudelat i denna fråga, det blir svårt att nå politisk enighet. Är riksdagen inte överens blir det diffusa direktiv som är svåra att följa och olika tolkningar och ageranden genomförs. Vi kan då ifrågasätta rättssäkerheten. Enligt företrädesrätten, som innebär att EU-rätt står över svensk lag har Sverige en skyldighet att följa EU:s lagar och ramverk.¹¹¹ *European Convention on Human Rights* bygger dessutom på *Universal Declaration of Human Rights* som är upprättad av FN.¹¹² Man kan därmed tänka sig att den rekommendationsguide som FN upprättat till sina medlemmar är viktig att följa. Där skrivs det uttryckligen att statens uppdrag är att motverka radikalisering, integrera individerna och samtidigt vara ett stöd till landets sociala instanser. Enligt det jag studerat så har Sverige uppfyllt detta åtagande. De individuella bedömningarna som ska utföras både på manliga IS-anhängare, kvinnor och barn kan också starkt ifrågasättas. Vem äger facit på när en människa inte befinner sig i riskzonen för radikalisering. Väljer man att undersöka dessa individers beteendemönster, koppling till religion och sedan drar slutsatser blir det lätt en diskrimineringsfaktor. Individernas religionsfrihet begränsas. Enligt FN får man

¹¹⁰ TT, 2019.

¹¹¹ EUR-lex, 2010.

¹¹² *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, E.T.S. No. 5, 4 November, 1950, s. 5, introduction.

begränsa individers friheter om det strider mot nationell fred och säkerhet, men hur och vem gör den bedömningen?

De mänskliga rättigheterna är universella och gäller för alla, oavsett ens etniska bakgrund och vilken kultur man tillhör. Alla människor är likvärdiga och ska behandlas därefter.

Tack vare konventionen om de mänskliga rättigheterna begränsas statens makt över individen. Samt att konventionen ger utrymme för statens medborgare att kräva sina rättigheter. Staten har därmed skyldigheter att skydda medborgarna och ge de möjligheten att kräva sina rättigheter.¹¹³

5.4.1 Mänskliga rättigheter – en del av folkrätten.

De mänskliga rättigheterna är en del av folkrätten, dvs. den internationella rätten. Efter andra världskriget har vi internationella plikter som står över nationella plikter. Innan kriget hade stater egna lagar som var svagt präglade av internationell rätt. Efter kriget skapades FN för att gemensamt ansvara för de universella mänskliga rättigheterna.

Rättigheterna finns nedtecknade i internationella överenskommelser. Konventioner, direktiv och protokoll blir juridiskt bindande i och med att stater förklarar sig bundna av dem genom text ratificering. Överenskommelser kan också bli juridiskt bindande genom sedvana trots att det inte rör sig om en konvention. Ett sådant exempel är FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna är.¹¹⁴

Sverige och FN har ett västerländskt tänk, den så kallade eurocentrismen. Ett tänk som innefattar annan huvudreligion och ett synsätt på vilka demokratiska värderingar som är det rätta. Om vi inte förstår återanvändaren äger vi då facit på vad

¹¹³ Regeringskansliet, *Vad är mänskliga rättigheter?*, 2018-03-20, <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/fakta-om-manskliga-rattigheter/vad-ar-manskliga-rattigheter/>, hämtad, 2020-01-08.

¹¹⁴ Ibid.

som är rätta vägen? I Danmark jobbade man utefter teorin *Governmentality* med att radikaliseringskamp ska bekämpas genom att påverka och forma individer som gör korrekta liberaldemokratiska val på egen hand snarare än genom att förbjuda extremistiska och radikala val.¹¹⁵ Den inre säkerhet i samhället kommer genom att underlätta integration och inte så mycket genom kontroll, övervakning och förtryck som tidigare politik för att uppnå för antiterrorism.¹¹⁶

¹¹⁵ Lindekilde, Lasse, 2012, s. 111

¹¹⁶ Ibid, s. 113.

6 Sammanfattning och egen diskussion

Syftet med min uppsats har varit att undersöka hur Sverige hanterar IS-återvändare. Fungerar de riktlinjer och direktiv som staten har upprättat och hur praktiseras det i praktiken. Hur samarbetar staten med kommuner? Vem bär egentligen huvudansvaret för frågan. Jag får svar på vad som staten anser bör göras och hur man bör gå tillväga, men det finns ingen tydlig bild hur det här ska gå till. Jag får således inget tydligt svar på min frågeställning. Den absolut största delen i hanteringen sköts via samtal för att motverka radikaliserings. När det gäller hantering av IS-återvändare och motverka radikaliserings krävs ett nära samarbete mellan samhällets alla aktörer, inte minst internationellt. Sverige har agerat utifrån Foucaults teori när man nu utgår från att makt (regerandet) är inte att ge order. Över- och underordning kommer från att vi medregerar. Makt är således samverkan och lydnad.

Direktiven och handlingsplaner från Sverige och dess myndigheter är oftast generella och problemet blir då att de gärna kan tolkas olika och ansvarsfrågan blir otydlig. Min undersökning har visat på att det finns en politisk enighet över rädslan för IS-återvändarna, en rädsla över att det hotar landets inre säkerhet och utmanar våra värderingar om tex solidaritet, öppenhet och jämlikhet. Hur hårt och med vilken respekt gentemot till exempel mänskliga rättigheter är inte uttalat. SD har tagit styrning i frågan genom att använda islamofobi som en strategi. Det har visat sig mycket effektivt att i ett land som Sverige vars historia präglas av konfliktundvikande kompromissvillighet och jämlikhetssträvan. Jämför man till exempel med våra grannländer har de en mer stringent lagstiftning och tydliga direktiv. Det råder en betydligt större politisk enighet i dessa länder. Som tidigare redovisats i uppsatsen har Danmark gjort utvärderingar på sitt antiradikaliseringprogram genom att djupintervjua ett flertal av de utpekade ungdomarna som legat i riskzonen. Sverige har ännu inte gjort någon sådan utvärdering. Sverige och Danmark ligger så pass

nära varandra geografiskt och kulturellt och vi delar till stora delar synen på radikalism, värderingar och demokratisk frihet att man kan anta att resultatet av en sådan undersökning i Sverige hade påvisat nästintill identiska resultat.

Frågan om återvändning har blivit säkerhetspolitik som gått från en utrikes till en inrikes sådan. Sverige har en lång tradition av humanism. Det är något Sverige vill värna om. Den debatt som nu pågår och de beslut som ska tas tangerar att krackelera den bilden. Mänskliga rättigheter ska fortsatt vara ett signum för Sverige. Här är samtliga partier överens, förutom SD. I dagens Sverige, och övriga Europa betraktas alla muslimer ofta som en homogen grupp med en radikaliserad ideologi. Rädslan för att vår värdegrund utmanas och allt mer spridda negativa idéer om hur alla muslimer tänker och uppför sig leder till diskriminering och trakasserier. De mänskliga rättighetsnormerna utmanas också därför.

6.1 Begränsningar och reflektioner.

Det som har begränsat mig i denna uppsats är att det inte finns mycket forskning inom området. Vi har aldrig tidigare handskats med frågan på denna nivå. Det har varit svårt att få tag i material som kan besvara min frågeställning på ett betydelsefullt sätt. Kommunerna har själva uttalat att de riktlinjer och direktiv som staten upprättat ger utrymme för tolkning, vilket har resulterat i att det även gett mig möjlighet att tolka materialet för att det ska passa min frågeställning. Min undersökning kan inte direkt ge ett svar på problemet, men den kan visa på olika sätt hur arbetet är tänkt och vem som ansvarar. I mitt arbete så har jag inte intervjuat utvalda kommunföreträdare eller partiledare. Detta för att jag tror att de hade kunnat beskriva en skönmålad verklighet. Mitt material har även varit så neutralt som möjligt, förutom fåtal partier i partidebatten. Jag har undvikit artiklar av ren påverkanskaraktär. Det resulterar i att det är svårt att dra konkreta slutsatser kring vad som ska göras. Sverige är rädda för att uttala sig alltför kategoriskt i frågan.

6.1.1 Förslag till framtida forskning.

Som tidigare konstaterat finns det bristfällig forskning inom ämnet. Därför är det otroligt viktigt att man dokumenterar, utvärderar och följer upp det som görs just nu. Inte minst med tanke på hur situationen utvecklas. Det krävs att vi har ett bättre underlag inför kommande situationer. Sverige måste inse att det inte är frågan om utan när ett liknande scenario inträffar igen. Då måste Sverige vara rustade för att kunna möta den krisen.

Referenser

Lagar och Konventioner

European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, E.T.S. No. 5, 4 November, 1950.

SFS 2017:725, Kommunallag.

SFS 1974:152, Kungörelse om beslutad ny regeringsform.

SFS 2001:82, Lag om svenskt medborgarskap.

SFS 1957:668, Lag om utlämnings för brott.

Montevideo Convention on the Rights and Duties of states, 165 L.N.T.S 19, Stat 3097, December 1933

SFS 2001:453, Socialtjänstlag.

Tidskriftsartiklar

Amorelli, Elisa, Dilemmat med IS-svenskarna på tre minuter, *Svenska Dagbladet*, 2019-11-09, <https://www.svd.se/de-svenska-is-medlemmarna--pa-3-minuter>, hämtad 2019-12-05

Amorelli, Elisa, Lindström, Annica, Finland tar hem IS-fångar – Svensken: ”Fantastiskt”, *Svenska Dagbladet*, 2019-12-11, <https://www.svd.se/lackta-dokument-finlands-alla-medborgare-tas-hem>, hämtad, 2019-12-30.

Atallah, Carol, Wallström: Vi måste agera humanitärt, *Sveriges Television*, 2019-04-11, <https://www.svt.se/nyheter/wallstrom-vi-maste-agera-humanitart>, hämtad, 2019-12-04

Bering, Sofia, Lag mot terrorresor prövas i Hovrätten, *Sveriges Television*, 2016-11-15, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/lag-mot-terrorresor-provas-i-hovratten>, hämtad, 2020-01-04.

Blomgren, Stina, Carin, Fock, Löfvén stänger dörren för återvändande IS-an slutna svenskar, *Sveriges Television*, 2019-02-25, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/lofven-stanger-dorren-for-is-svenskar>, hämtad 2020-01-04.

Boström, Håkan, Håkan Boström: Socialdemokratier på väg mot Danmark?. *Göteborgs Posten*, 2019-10-10, <https://www.gp.se/ledare/socialdemokrater-på-väg-mot-danmark-1.19056125>, hämtad 2020-01-04.

Cani, Bahri, Felden, Esther, Hein von Matthias, 'Islamic State' returnees in Kosovo guided back into society, *Deutsche Welle*, 2019-10-02, <https://www.dw.com/en/islamic-state-returnees-in-kosovo-guided-back-into-society/a-50668479>, hämtad 2019-12-16.

Damberg, Mikael, Johansson, Morgan, Barn till IS-återvändare som är i Sverige kan omhändertas, *Justitiedepartementet*, 2019-04-24, <https://www.regeringen.se/debattartiklar/2019/04/barn-till-is-atervandare-som-ar-i-sverige-kan-omhandertas/>, hämtad, 2019-12-10.

Holmqvist, Anette, Stefan Löfvén dömer ut förslaget om att dra in medborgarskap för IS-svenskar, *Aftonbladet*, 2019-03-04, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/samhalle/a/m6XBw4/stefan-lofven-domer-ut-forslaget-om-att-dra-in-medborgarskap-for-is-sv>, hämtad 2019-01-03.

Klinghoffer, Sanna, Thomsen, Dante, Bettan Byvald söker upp IS-återvändarna, *Sveriges Television*, 2018-12-17, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/bettan-byvald-soker-upp-is-atervandarna>, hämtad, 2019-12-30.

Klinghoffer, Sanna, Thomsen, Dante, Stockholms stad har inte kontakt med en enda IS-avhoppare, *Sveriges Television*, 2018-12-18, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/stockholms-stad-har-inte-kontakt-med-enda-avhoppare-fran-is-sapo-veteranen-chockad>, hämtad, 2019-12-30.

Küchler, Teresa, Ny rapport: IS-befäl styrde dåden i Pars och Bryssel, *Svenska Dagbladet*, 2019-12-27, <https://www.svd.se/ny-rapport-is-befal-styrde-daden-i-paris-och-bryssel>, hämtad 2020-01-02.

Mårtensson, Ronja/Omni, Skråmos barn återförenade med morfar ”underbart”, *Svenska Dagbladet*, 2019-05-07, <https://www.svd.se/skramos-barn-aterforenade-med-morfar-underbart/i/utvalt/om/michael-skramo>, hämtad 2019-12-05

Skoglund, Karolina, S-Splittring efter migrationsoffensiv, *Expressen*, 2019-10-13, <https://www.expressen.se/nyheter/s-splittring-om-migrationen-allt-handlar-om-sverigedemokraterna/>, hämtad, 2020-01-07

Sundén, Jesper, Det här väntar Michael Skråmos sju barn i Sverige, *Svenska Dagbladet*, 2019-05-07, <https://www.svd.se/det-har-vantar-michael-skramos-sju-barn-i-sverige>, hämtad 2020-01-02.

TT, Svårt att ställa IS-svenskar inför rätta, *Aftonbladet*, 2019-12-18, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/xR6GWQ/svart-att-stalla-is-svenskar-infor-ratta>, hämtad 2020-01-03.

Weine, Stevan, Rehabilitating the Islamic State's Women and Children Returnees in Kazakhstan, 2019-12-12, *Just Security*, <https://www.justsecurity.org/67694/rehabilitating-the-islamic-states-women-and-children-returnees-in-kazakhstan/>, hämtad 2019-12-31.

Wikström, Sanna, Skråmobarnens nya liv i Sverige, *Expressen*, 2019-11-02, <https://www.expressen.se/gt/skramobarnens-nya-liv-i-sverige/>, hämtad, 2019-01-03.

Elektronisk litteratur

Foucault, Michel, *Security, territory, population: lectures at the Collège de France, 1977-78*, Pbk. ed., Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2009[2007], <http://www.azioni.nl/platform/wp-content/uploads/2013/04/Foucault-Security-Territory-Population.pdf>, *Elektronisk resurs*.

Rapporter/Direktiv/Dokument/Debatter

Björk, Mårten, Larsson, Göran, Globala konflikter med lokala konsekvenser – översikt om utresandeproblematiken, *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*, november 2015, <https://rib.msb.se/filer/pdf/27962.pdf>, hämtad december 2019,

Lindekilde, Lasse, *Neo-liberal Governing of “Radicals”: Danish Radicalization Prevention Policies and Potential Iatrogenic Effects*, IJCV : Vol. 6 (1) 2012.

Socialstyrelsen, Våldsbejakande extremism – stöd till socialtjänstens arbete med återvändare och andra personer involverade i våldsbejakande extremistiska miljöer, *Socialstyrelsen*, februari 2018, <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2018-2-6.pdf>, hämtad december 2019.

Statens Offentliga Utredningar 2016:92, Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – nationell samordning och kommunernas ansvar, Stockholm 2016.

Sveriges Riksdag, *Aktuell debatt om hantering av IS-återvändare Protokoll 2018:1963 Tisdagen den 12 mars*, 2019-03-12, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/protokoll-20181963-tisdagen-den-12-mars_H60963, hämtad 2019-12-17.

Novogrotsky, Noah, Benjamin, Is ISIS a state? The Status of Statehood in the Age of Terror, *Berkeley Journal of International Law*, 2018, vol 36, Issue 1.

United Nations, Guidance to States – on human rights compliant responses to the threat posed by foreign fighters, New York, 2018.

US Department of Justice – Federal Bureau of Investigations, *Terrorism 2002-2005*, <https://www.fbi.gov/stats-services/publications/terrorism-2002-2005>, hämtad, 2020-01-08.

Övriga referenser

Central European University, Christian Joppke, https://people.ceu.edu/christian_joppke, hämtad 2020-01-08

EUR-lex, *EU-rättens företrädare*, 2010-10-01, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114548>, hämtad 2020-01-02

Legalitetsprincipen, <https://lagen.nu/begrepp/Legalitetsprincipen>, hämtad 2020-01-02.

Nationalencyklopedin, Islamiska staten. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/islamiska-staten>

Regeringskansliet, *Vad är mänskliga rättigheter?*, 2018-03-20, <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/fakta-om-manskliga-rattigheter/vad-ar-manskliga-rattigheter/>, hämtad, 2020-01-08.